

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Kristýna Hepplerová

Identifikace a vzdělávání nadaných dětí

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, pod odborným vedením doc. PaedDr. Marcely Musilové, Ph.D. s použitím uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 10. června 2018

Děkuji doc. PaedDr. Marcele Musilové, Ph.D. za odborné vedení mé práce, za cenné rady a vstřícný přístup. Poděkování patří i učitelům, řediteli školy a rodinám pozorovaných dětí, kteří mi umožnili provést výzkum.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Kristýna Heplerová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Doc. PaedDr. Marcela Musilová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2018

Název práce:	Identifikace a vzdělávání nadaných dětí
Název v angličtině:	The identification and education of gifted children
Anotace práce:	<p>Bakalářská práce pojednává o problematice nadaných dětí v procesu identifikace a vzdělávání. Práce objasňuje základní terminologii související s nadáním. Charakterizuje možnosti vyhledávání a identifikování nadaného jedince. Dále se věnuje otázce výchovy a vzdělávání těchto dětí. V praktické části je zvolen kvalitativní výzkum, a to ve formě případových studií vybraných nadaných žáků na prvním stupni ZŠ. Cílem bakalářské práce je prostřednictvím kazuistik poukázat na některé charakteristické rysy a společné znaky nadaných dětí. Zaměřuje se také na spolupráci rodiny a jejich postoj k výchově a rozvoji nadání.</p>
Klíčová slova:	nadání, talent, nadané dítě, identifikace nadaných žáků, vzdělávání nadaných žáků, metody a formy výuky, přístup učitelů, rodina
Anotace v angličtině:	<p>The bachelor thesis deals with problems of gifted children in the process of identification and education. The work explains the basic terminology associated with talent. It characterizes the possibilities of searching and identifying of the gifted individual. It also deals with the education and training of these children. In the practical part, it is chosen a qualitative research in the form of case studies of selected gifted pupils at the primary school. The aim of the bachelor thesis is to highlight some characteristics and common features of gifted children through casuistry. It also focuses on family co-operation and their attitude towards the upbringing and development of talent.</p>

Klíčová slova v angličtině:	talent, gifted child, identification of gifted pupils, education of gifted pupils, methods and forms of teaching, teacher approach, family
Přílohy vázané v práci:	
Rozsah práce:	76 stran
Jazyk práce:	český

Obsah

ÚVOD.....	8
I. TEORETICKÁ ČÁST	
1 NADÁNÍ	10
1.1 Talent versus nadání.....	11
1.2 Modely nadání.....	12
1.2.1 Renzulliho třífaktorový model.....	12
1.2.2 Mönksův vícefaktorový model.....	14
1.2.3 Tannenbaumův model nadání.....	15
1.2.4 Gagneho diferencovaný model nadání a talentu.....	16
1.3 Druhy nadání.....	16
2 NADANÉ DÍTĚ.....	19
2.1 Charakteristika nadaného dítěte.....	20
2.2 Typologie nadaných.....	22
2.3 Problémy nadaných.....	24
2.4 Legislativa zabývající se problematikou nadaných.....	25
3 IDENTIFIKACE NADANÝCH DĚTÍ.....	27
3.1 Fáze identifikace.....	28
3.2 Metody identifikace.....	30
4 VZDĚLÁVÁNÍ NADANÝCH DĚTÍ.....	33
4.1 Formy práce s nadanými dětmi ve škole.....	35
4.2 Problémy ve vzdělávání.....	37
4.3 Profesní způsobilost učitele.....	38
5 NADANÉ DÍTĚ MIMO ŠKOLU.....	41
5.1 Rodina a nadané dítě.....	41
5.2 Mimoškolní aktivity.....	43
5.3 Spolupráce s PPP.....	44
5.4 Organizace zabývající se nadanými dětmi.....	45
II. PRAKTICKÁ ČÁST	
6 CHARAKTERISTIKA A METODOLOGIE VÝZKUMU	49
6.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky.....	49
6.2 Metodologie výzkumu.....	50

6.3	Výzkumný soubor.....	51
6.3.1	Vývoj dítěte mladšího školního věku	52
7	KAZUISTICKÉ STUDIE.....	54
8	SHRNUTÍ.....	69
	ZÁVĚR.....	72
	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	73
	SEZNAM ODBORNÝCH ZDROJU.....	74

Možná, že podobně jako stromy, i děti potřebují pevné zakotvení, dostatečný prostor a kvalitní podmínky, aby mohly vyrůst a naplno rozvinout svůj potenciál...

Je na nás, jaké prostředí jim vytvoříme a co jim dáme, aby mohly dosáhnout výšek.

Miroslav Orel

Úvod

Podnětem k vybrání tématu této bakalářské práce bylo to, že se jedná o v současné době velmi aktuální téma a sama jsem se s mimořádně nadanými dětmi mladšího školního věku již osobně setkala.

Text bakalářské práce je rozdělen na teoretickou a praktickou část. Teoretická část je dále členěna na pět hlavních kapitol a shrnuje odborné poznatky této problematiky. Úvodní kapitola objasňuje základní terminologii související s nadáním, seznámíme se s modely nadání a jednotlivými druhy nadání. Druhá kapitola se věnuje typologii a charakteristice nadaného dítěte, včetně možných problémů nadaných a zároveň poskytuje pohled na možnosti současné legislativy. Třetí kapitola charakterizuje možnosti vyhledávání a identifikování nadaného jedince, čtvrtá kapitola přibližuje specifika vzdělávání nadaných dětí, jaké formy a metody vzdělávání mohou školy zvolit a pátá, závěrečná kapitola teoretické části dává nahlédnout na organizace, které se zabývají nadanými jedinci a mimoškolními možnostmi podpory těchto dětí.

Praktická část má charakter kvalitativního výzkumu a skládá se ze tří kapitol. První je věnována charakteristice a interpretaci výzkumného šetření. Jsou zde uvedeny cíle výzkumu, metodologie výzkumného šetření a charakteristika výzkumného souboru. Další kapitola obsahuje kazuistiky vybraných nadaných dětí a v poslední kapitole jsou uvedeny souhrnné výsledky vyplývající z daných kazuistik.

Cílem bakalářské práce je v rámci teoretické části shrnout dosavadní poznatky o nadaných dětech a tyto poznatky následně využít ke zpracování případových studií vybraných nadaných dětí v praktické části.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Nadání

Úvodní kapitola se věnuje definicím nadání a talentu, dále pak modelům nadání, které se snaží vystihnout podstatu nadání jako takového, a také jednotlivým druhům nadání.

Charakterizovat nadání jednou větou není dostatečné, ale poměrně výstižně ho charakterizuje psychologický slovník, který tvrdí, že: *„Nadání je soubor vloh jako předpoklad k úspěšnému rozvíjení schopností; nejčastěji používáno ve spojení s jedinci podávajícími nadprůměrné výkony při činnosti tělesné či duševní“* (Hartl, Hartlová, 2000, s. 338). Existuje velké množství odlišných definic a koncepcí, které zdůrazňují různá hlediska i různé úhly pohledu. O definování nadání se pokoušela celá řada autorů a odborníků. Již v 60. letech 20. století byly známy až stovky různých definic pojmů a doposud nemůžeme jednoznačně určit, která z definic je nejvýstižnější.

Nejnámější definice, jež vyjadřuje nadání z pedagogického hlediska, je Marlandova definice z roku 1972 (in Jurášková, 2006, s. 14), která zní: *„Nadané a talentované děti jsou ty děti, které jsou identifikovány kvalifikovanými profesionály a které jsou vzhledem k výjimečnému potenciálu schopné vysokých výkonů. Tyto děti potřebují k realizaci přínosu pro společnost vzdělávací program a servis, které obvykle neposkytují běžné školy“*. Hříbková (2009, s. 42) se inspirovala pracemi H.J. Eysenca a P.T. Baretta a uvádí tři různé pohledy na nadání. Prvním určujícím faktorem je výše hodnoty IQ. Toto hledisko bývá často rozhodujícím faktorem pro identifikaci nadaných i v současné době. Nadaný absolvuje inteligenční testy a podle jeho výsledku je následně diagnostikován pedagogicko-psychologickou poradnou jako nadaný. Druhý pohled na nadání se soustředí na kreativitu jedince a třetí chápe nadání jako vysoký stupeň rozvoje speciálních schopností.

Definice podle Laznibatové (2003, s. 59) zní: *„Za nadané dítě se považuje dítě/žák/student s akcelarováním kognitivním vývojem, které při dostatečné motivaci, tvořivosti a kreativním potenciálu za adekvátní stimulace ze strany prostředí, dosahuje v porovnání se svými vrstevníky výjimečných výkonů v jedné či více intelektových činnostech“*.

Psycholog Lewis Madison Terman, který byl průkopníkem výzkumů v oblasti nadání a který je znám svým nejrozsáhlejším longitudinálním výzkumem v oblasti nadání, vycházel při definování nadání z předpokladů determinace inteligence a její stability v průběhu vývoje jedince. *„Jestliže inteligence označuje něco, co je měřitelné inteligentními testy, potom je toho jedince, jehož skóre je v intervalu horních dvou procent, možné považovat za nadaného“* (Terman 1925, in Jurášková, 2006, s.15). A například manželé Fořtíkovi (2007, s.12) definují nadání z různých úhlů pohledu. Například jako kvalitativně osobitý souhrn schopností, které podmiňují úspěšné vykonávání činnosti, dále pak všeobecné schopnosti, jež podmiňují možnosti člověka. Také jako rozumový potenciál a schopnost učit se a v neposlední řadě souhrn vrozených předpokladů a existenci vnitřních podmínek neboli talentu.

1.1 Talent versus nadání

Na začátku si položíme otázku: Co je nadání a co talent? Oba tyto pojmy se často překrývají, zaměňují a někdy se dokonce používají i v opačném významu slova. V odborné literatuře je možné narazit i na pojmy jako vlohy, genialita nebo výjimečné schopnosti. Nejčastěji se ale setkáme s označením talent nebo nadání. Většinou v sobě zahrnují nadprůměrný rozvoj schopností, ale v přesném vymezení se autoři liší (Hříbková, 2009, s. 44).

Většina lidí považuje oba výrazy za synonyma a v hovorovém jazyce je používají stejně často a ve stejném významu. Mnoho autorů, s jejichž pracemi se dnes můžeme setkat, a kteří chápou oba pojmy jako synonyma, zastává názor, že rozlišování obou pojmů může vést ke stírání pravé podstaty pojmů a zavádění při chápání jejich významu. *„Nadání je intuitivně nejčastěji chápáno jako dar, který umožňuje člověku přesahovat výkony většiny ostatních, který umožňuje vyniknout, aniž to nadaného jedince stojí neobvykle velké úsilí“* (Havigerová, 2011, s. 14).

Někteří autoři odborné literatury oba pojmy však diferencují a tvrdí, že každý značí něco jiného. Někteří staví nadání nad talent, jako projev velmi vysokého talentu. Setkat se můžeme i s pojetím, kdy nadání je vnímáno spíše jako předpoklad, potenciál,

kdežto talent jako výkon na vysoké úrovni. Jiní autoři rozlišují nadání jako všeobecné intelektové předpoklady a talent jako předpoklady pro jednu nebo několik příbuzných oblastí. Například podle Fořtíkové (2009, s.12-13) je nadání nenaučená schopnost, vrozená, zatímco talent je rozvinutá forma nadání v určité oblasti. Lazníbatová (2001, s. 62) zase uvádí, že: „*Nadání se chápe jako všeobecnější předpoklad k činnosti, výkonu, talent se chápe jako určité specifické anebo úzce vymezené předpoklady na činnost.*“

Existují ale i názory, že nadání se projevuje ve více oblastech lidské činnosti, kdežto talent pouze v jedné. Podle Landau (2007, s.39) je možné rozlišovat oba pojmy následovně: „*Talent se zpravidla vyjadřuje v určité oblasti. Nadání je základním rysem osobnosti talentovaného člověka, jenž mu umožňuje přenést talent na vyšší roviny.*“

Nadání můžeme definovat jako soubor vrozených schopností, jež podmiňují výkony člověka v různých oblastech lidské činnosti a talent je vnímán jako vysoké nadání s vynikajícími specifickými schopnostmi (Musilová, 2003, s. 24).

„*Gagné (2004) definuje nadání jako přirozenou schopnost podávat nadprůměrné výkony v jedné oblasti či více oblastech a talent jako schopnost rozvinutou, získanou systematickou přípravou*“ (Machů, 2010, s.25). Díky množství názorů na vymezení pojmů talent a nadání, se přikláním k tomu, že budu v této práci používat oba pojmy jako synonyma.

1.2 Modely nadání

Modely nadání zastupují v nejmodernější literatuře rozsáhlé slovní definice, kdy na rozdíl od definic, dokáží přehledněji a komplexněji vystihnout podstatu nadání. Mohou se vyskytovat v různých podobách – od těch nejjednodušších až po nejsložitější. Jednotlivé modely poukazují hned na několik různých faktorů, které se vzájemně ovlivňují. V následujícím textu jsou uvedeny některé z nich.

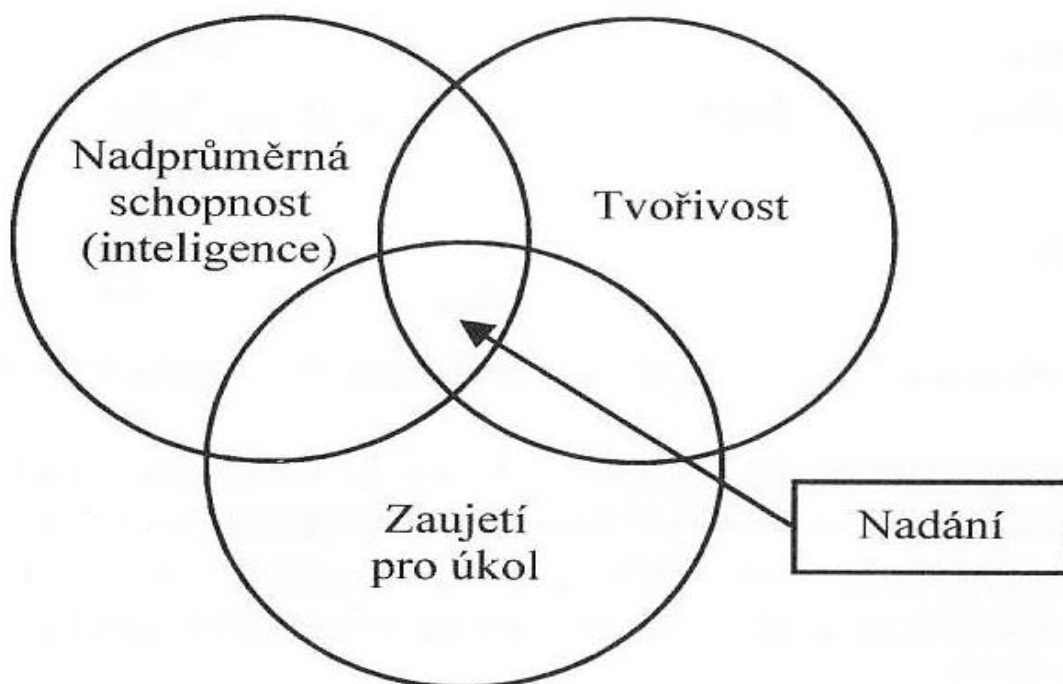
1.2.1 Renzulliho třífaktorový model

Jedním ze základních modelů nadání, který se v praxi hojně aplikuje, je model podle Josepha S. Renzulliho. Ten nadání vnímá jako součinnost tří základních složek –

nadprůměrné schopnosti, angažovanost a zaujetí pro úkol (vnitřní motivace) a velká míra tvořivosti, které musí být ve vzájemné harmonii. Všechny tyto tři složky jsou rovnocenné a žádná z nich sama o sobě nadání netvoří (Machů, 2010, s.23).

K nadprůměrným schopnostem podle Renzulliho patří jak všeobecné, tak i specifické schopnosti. Kreativitu neboli tvořivost chápe jako soubor schopností, mezi něž patří originalita či flexibilita a třetí složku vztahuje k vnitřní motivaci, kam patří vytrvalost, trpělivost a sebedůvěra (Hříbková, 2005, s. 66-67).

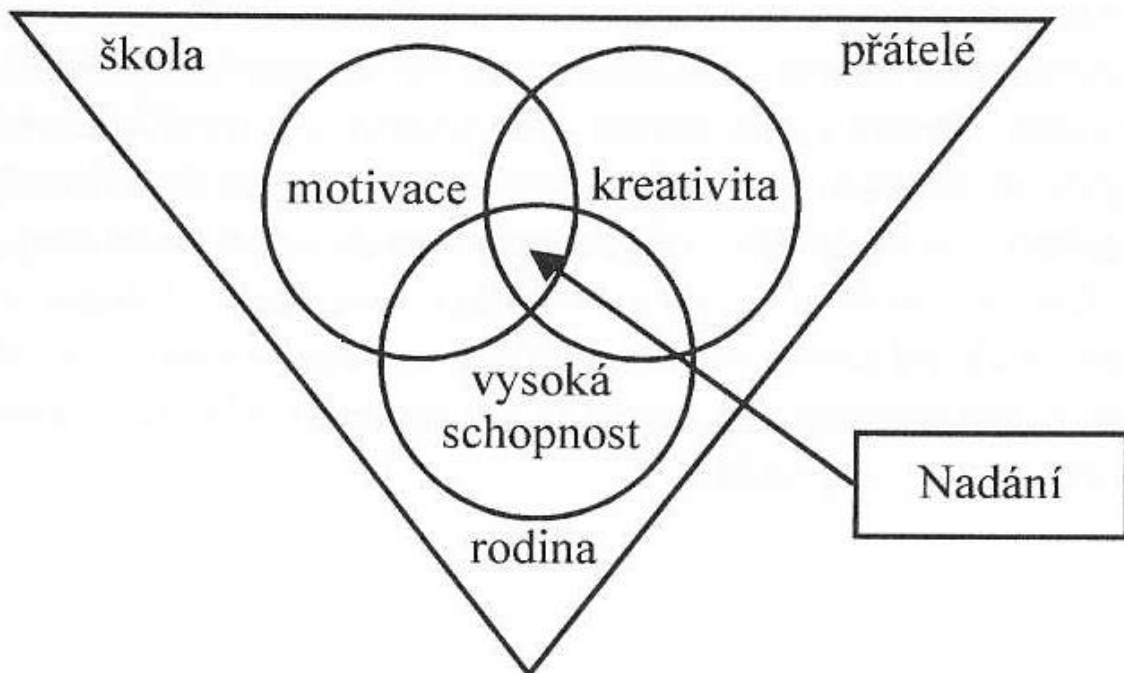
Renzulli (1986, in Hříbková, 2009, s. 76) nadání definuje: „*Nadání se skládá z interakcí mezi třemi základními shluky lidských vlastností-tedy nadprůměrné obecné schopnosti, angažovanosti v úkolu a vysoké úrovně tvořivosti. Nadané a talentované děti jsou ty, které mají nebo jsou schopny rozvinout tuto sadu schopností a použít je v jakékoliv společensky hodnotné oblasti. Dětem, které manifestují nebo jsou schopny vyvinout interakci mezi těmito třemi shluky, vyžadují velkou šíři vzdělávacích příležitostí a služeb, které nejsou běžně poskytovány v normálních programech.*“

Obr.1. Renzulliho „model tří kruhů“ (Machů, 2010, s. 24)

1.2.2 Mönksův vícefaktorový model

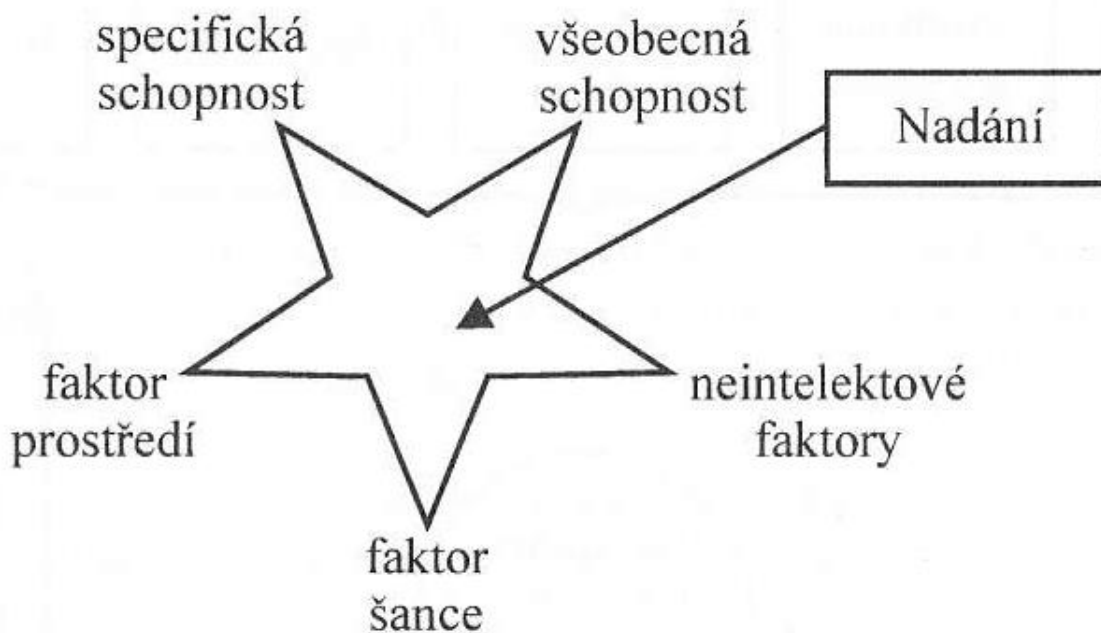
Holandský vývojový psycholog Franz J. Mönks se nechal inspirovat Renzulliho modelem a navrhl k němu ještě začlenit triádu vnějších činitelů, kteří mají také vliv na nadání. Renzulliho model zasadil do kontextu sociálního prostředí jedince, které ho v jeho rozvoji ovlivňuje a zdůrazňuje, že na realizaci nadání má vliv nejen škola, ale i rodina a vrstevníci. Dle Mönkse: „*Vlohy dítěte musí být monitorovány a podporovány, aby se rozvinuly, a k tomu je nepostradatelné sociální prostředí*“ (Mönks, Ypenburg, 2002, s. 22). Z Mönksova modelu vyplývá, že vznik a vývoj nadání závisí především z velké části na podporujícím prostředí. Pokud se totiž jedinec vyskytuje v nepodnětném prostředí nebo v rodině, kde o něj nejeví zájem, může jeho nadání zůstat navždy skryto či stagnovat na úrovni, která neodpovídá jeho schopnostem (Machů, 2010, s.24).

Obr.2. Mönksův vícefaktorový model nadání (Machů, 2010, s. 24)

1.2.3 Tannenbaumův model nadání

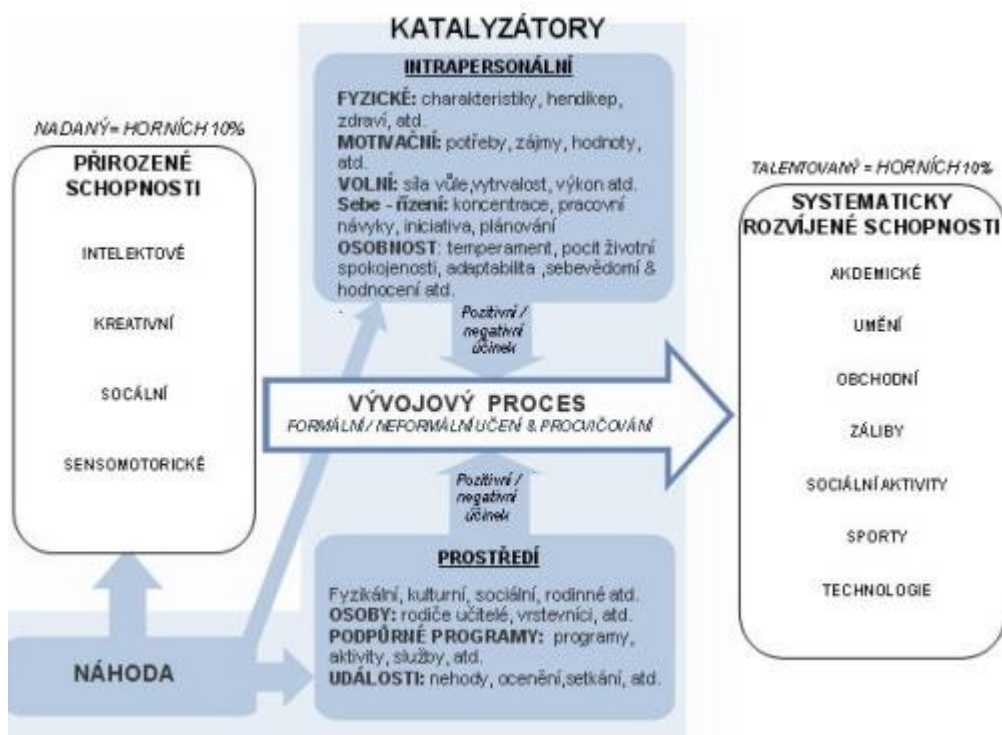
Dalším, kdo ve svém modelu uplatňuje všechny znaky, které uvádí Mönks a Renzulli byl A. J. Tannenbaum. Ten ale především vyzdvihuje výkonovou složku nadání. Navíc také vytvořil osnovu pěti základních faktorů, které na kvalitu výkonů působí (Machů, 2010, s.26). A sice nadprůměrnou obecnou inteligenci, výjimečné speciální schopnosti, neintelektové schopnosti, náhodu a štěstí a také vlivy prostředí. Přičemž, aby rozvoj nadání byl úspěšný, je důležitá správná kombinace a součinnost všech pěti faktorů. Selhání jen jednoho z nich může mít za následek neúspěch. Podle Tannenbauma jen takto komplexně pojatý psychosociální model nám může pomoci porozumět skutečné podstatě nadání.

Obr.3. Tannenbaumův psychosociální model nadání (Machů, 2010, s. 27)

1.2.4 Gagneho diferencovaný model nadání a talentu

Další model nadání vytvořil i Francois Gagne, který spatřuje nadání jako přirozené nesystematicky rozvíjené schopnosti, a naopak talent jako systematicky rozvíjené schopnosti, které jsou předpokladem odbornosti v určité oblasti lidské činnosti. Model definuje pět oblastí schopností: intelektové, tvořivé, socio-afektivní, senzomotorické, ostatní méně prozkoumané schopnosti jako extrasenzorické vnímání, dar léčit a další. Jeho model tak ukazuje, že při správném působení určitých činitelů (katalyzátorů), může dojít k urychlení rozvoje a propuknutí nadání v talent. Tyto katalyzátory však mohou ovlivňovat rozvoj nejen pozitivně, ale i negativně.

Obr. 4. Gagneho diferenciální model talentu a nadání (in Portešová, Multidimenzionální modely talentu a nadání, www.nadanedeti.cz)

1.3 Druhy nadání

Množství žáků a studentů s mimořádným nadáním se odhaduje v České republice na 2 až 3 %. Mimořádně nadaný žák může disponovat jedním, ale i několika druhy nadání. V současné době se můžeme setkat s řadou různých klasifikací nadání.

Podle Fořtíka a Fořtíkové (2007, s.12), existuje 6 kategorií akademických talentů. Intelektové schopnosti, vědecké schopnosti, vůdcovství ve skupině, kreativní myšlení, nadání v oblasti krásného umění a schopnosti spojené se zručností.

Hříbková (2009, s.48) rozlišuje nadání dvěma způsoby. První způsob je **horizontální**. V této klasifikaci se nadání dělí podle druhů činnosti, ve kterých se nadání demonstruje. Může tedy jít o nadání hudební, výtvarné, jazykové, matematické, sportovní apod. Každé z nich můžeme ještě dále členit nebo naopak zařadit do obecnější skupiny. A druhý způsob je **vertikální**. V něm rozlišujeme nadání podle stupně aktualizace. Vertikální způsob se dále se člení na **manifestované (aktuální) nadání**. Zde se jedná o takové nadání, které se již projevilo a jedinec může díky němu podávat mimořádné výkony v současné době. **Latentní (potenciální)** je takové nadání, které je skryté uvnitř člověka a kterého můžeme dosáhnout za určitých podmínek, jakými může být podnět okolí či situace, při níž si vyzkoušíme něco nového někdy v budoucnosti. Aby se toto potencionální nadání v budoucnu změnilo na aktuální, je třeba zajistit jedinci vhodné podmínky k jeho dosažení. Mezi ně patří široká oblast působení sociálních podmínek, aktivita osobnosti a v neposlední řadě učení a trénink, během kterého se daná činnost zdokonaluje (Hříbková,2009, s.48).

„Každé dítě je v nějaké oblasti potencionálně nadané. Na nás je, abychom nadání objevili a podnítli jeho rozvoj“ (Havigerová, 2011, s. 32).

Mönks a Ypenburg (2002, s.27) definují čtyři oblasti nadání:

- 1.v oblasti duševních schopností, intelektuálních výkonů,
- 2.v oblasti tvořivosti a produktivnosti,
- 3.v oblasti umění, ve výtvarných a múzických uměních,
- 4.v oblasti sociální, při čemž se míní vůdcovské kvality.

Renzulli a Reisová dělí nadání na dva druhy. Za prvé hovoříme o **školním nadání**, kterým autoři nazývají ten typ nadání, který lze nejjednodušeji změřit klasickými inteligenčními testy nebo testy rozumových schopností. Tyto schopnosti jsou *„přesně ty typy schopností nejvíce ceněné v tradičních školních prostředích“* (Renzulli, Reisová, 2008, s. 43). Druhý typ nazýváme **kreativně – produktivní nadání**. Pro tento druh

nadání není hodnota IQ vůbec určující. Jedinec s tímto druhem nadání je průzkumník, schopný pracovat na problémech, které jsou pro něj stěžejní: „*Historie si nepamatuje ty, kteří získali vysoká skóre IQ nebo ty, kteří se dobře učili*“ (Renzulli, Reisová, 2008, s. 44).

Nadání můžeme dělit také na základě měření testů inteligence (IQ). Gagné (1998, in Jurášková, 2006, s. 22) uvádí metricky založený systém ohraničený dle výsledků testů IQ:

- mírně nadání – IQ 120 a více,
- středně nadání – IQ 135 a více,
- vysoce nadání – IQ 145 a více,
- výjimečně nadání – IQ 155 a více,
- extrémně nadání – IQ nad 164.

2 Nadané dítě

Vyhláška MŠMT č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, definuje nadaného žáka následovně: „*Za nadaného žáka se pro účely této vyhlášky považuje především žák, který při adekvátní podpoře vykazuje ve srovnání s vrstevníky vysokou úroveň v jedné či více oblastech rozumových schopností, v pohybových, manuálních, uměleckých nebo sociálních dovednostech*“ (www.msmt.cz, 2018).

Nadané dítě může projevovat znaky zrychleného vývoje již v kojeneckém věku. Vývoj nadaného dítěte je již od narození jiný než vývoj dítěte průměrného. Oproti běžným dětem je možné již v této době pozorovat první rozdíly v aktivitě a soustředění. Což se může projevovat zájmem o dění v okolí, pečlivým sledováním lidí a věcí kolem sebe, zvědavostí, a dokonce lze u kojenců kolem tří nebo čtyř měsíců sledovat i první známky projevu nudy. Tato miminka jsou například schopna přestat plakat proto, aby slyšela při hovoru známé hlasy. Také velmi brzy, zpravidla kolem druhého roku, se nadané děti živě zajímají o dění kolem sebe, experimentují a objevují svět. Stále se na něco vyptávají, často kladou rodičům otázky i velmi složité a dožadují se odpovědí na ně. Jak uvádí autorka Stehlíková ve své nejnovější publikaci (2018, s. 19) mimořádně nadané děti jsou v mnoha ohledech jiné než ostatní děti. Přemýšlejí jinak, cítí a vnímají intenzivněji, vytvářejí si odlišný vztah ke světu, k sobě samému, ale i k dalším lidem. Mají také na rozdíl od běžných dětí odlišný vztah k učení a vzdělávání.

Nadané dítě také velmi brzy mluví a zvládá jazyk na vysoké úrovni. Nebývá výjimkou, že již před nástupem do školy dokáže dítě číst. Také tyto děti mohou disponovat daleko širší slovní zásobou než jejich vrstevníci, rozumí i cizím slovům, které v hovoru běžně používají. Po gramatické stránce se vyjadřují správně a přesně. Jsou schopny pracovat s abstraktními pojmy, chápou zákonitosti, správně vnímají vztah příčina – důsledek, je jim přirozená schopnost zobecňování. Mívají intelektuální zájmy nepřiměřené jejich věku, vybírají si náročné aktivity a vyžadují neustále nové informace. Specifikem nadaných dětí je zvědavost a dychtivost po informacích. Dítě se neustále ptá na vše, co ho zajímá, přičemž se neuspokojí s jednoduchou či neúplnou odpovědí (Mönks a Ypenburg, 2002, s. 34).

Za základní charakteristiky nadaných dětí lze považovat (Jurášková in Fořtík, Fořtíková, 2007, s. 129):

- asynchronní vývoj – nadané dítě má vysoce nadprůměrné intelektové schopnosti, tvořivost a motivaci,
- kvalitativně odlišné myšlení – myslí abstraktněji a komplexněji,
- vysoká vnitřní motivace – touha po poznání vychází z něj samého a není závislá na okolí,
- zvýšená citlivost na podněty – jejím výsledkem je možnost podávat výjimečné výkony, ale i nebezpečí nezvyklých reakcí a neuróz,
- uzavřenost a izolace – může se projevovat odmítáním kolektivních a skupinových činností a neochotou ke spolupráci,
- perfekcionismus – nadané dítě na sebe často klade příliš vysoké nároky a často bezdůvodně trpí pocity selhání či pochybnostmi o sobě samém,
- problematický postoj k autoritám – v důsledku rozvinutého kritického myšlení mají sklon ignorovat autority či neplnit, měnit nebo obcházet pravidla, pokud pro ně nejsou dostatečně logicky zdůvodněné nebo „nedosahují patřičných kvalit“. Toto je často vnímáno jako odmítání poslušnosti, negativismus a nedisciplinovanost,
- podvýkonnost – se nejčastěji u nadaných dětí objevuje ve škole a její příčinou je snaha nevyčnívat z řady směrem nahoru.

Je však nutné upozornit na fakt, že každé dítě je individualita, a tudíž se nadané dítě nemusí projevovat všemi uvedenými znaky.

2.1 Charakteristika nadaného dítěte

Jak vůbec poznáme nadaného žáka? A lze nějak poznat nadání z jeho projevu? Odborníci, kteří se již dlouhou dobu zabývají problematikou péče o talenty, naznačili možné charakteristiky, které se připisují nadaným dětem. Především se od ostatních dětí odlišují v kognitivních nebo emocionálních oblastech. To ale neznamená, že každé dítě, které se odlišuje od ostatních dětí, je nadané. Nesmíme zapomínat, že každý jedinec je originál. Jak uvádí Hříbková (2009, s. 93): „*Znakem nadaných je značná rozmanitost a diversita osobnostních vlastností.*“

Mezi základní projevy nadaných dětí předškolního a mladšího školního věku patří (Dočkal, 2005, s.127):

- je bystřejší a šikovnější než jeho vrstevníci,
- rychleji se učí,
- víc si zapamatuje,
- je zvědavé,
- je aktivní,
- má široké spektrum zájmů,
- dokáže se soustředit na předmět svého zájmu,
- zajímají ho věci, které pro většinu dětí začnou být zajímavé až ve vyšším věku.

Dále Dočkal uvádí výčet nedostatků, kterými mohou nadané děti trpět (Dočkal, 2005, s.129):

- poruchy spánku, emocionality,
- problémy v sociálních vztazích,
- poruchy chování,
- nedostatečně rozvinutou grafomotoriku,
- poruchy výslovnosti,
- další problémy.

Laznibatová (in Šťáva, 2012, s.8) roztrídila charakteristické znaky do tří základních oblastí. První oblastí jsou **všeobecné znaky** charakterizující nadané dítě širokým spektrem zájmů, raným čtením a bohatým slovníkem. Dále pak používáním abstraktních pojmů ve velmi nízkém věku, chápáním významu cizích slov, vynikající paměť a pozorností, zájmem o podstatu věcí a vztahů, velkou energií, nízkou unavitelností při mentálních činnostech, vyhledáváním náročných témat a tendencí vést na tato témata diskuze. Další oblastí jsou **tvůřivé znaky**. Mezi ně patří přítomnost bohaté fantazie, intelektové hravosti, používání imaginace, originálních nápadů, expresivity v názorech a ve vyjadřování, pružnosti a hravosti myšlení, originality při řešení různých úloh, snahy o jedinečnost a neopakovatelnost nápadů, představivosti, smyslu pro estetické cítění, impulzivnosti, výbušnosti, emocionální citlivosti a zranitelnosti.

A třetí oblastí jsou **učební znaky**, mezi něž patří předstih před ostatními dětmi, rychlé tempo učení, radost z intelektových aktivit, bystrost při pozorování, schopnost rozeznat všechny detaily, vhlížení do podstaty problémů, analyticko – syntetické a logicko – aritmetické myšlení, kreativní myšlení, schopnost najít více řešení, neúnavnost při hledání informací, kritické a sebekritické myšlení a perfekcionismus.

Nadaní žáci mají svá specifika, která je vyčleňují oproti ostatním dětem. Winnerová (1996, in Jurášková, 2006, s. 39) uvádí tři atypické charakteristiky mimořádně nadaných dětí. První z nich je **předčasnost**. Mimořádně nadané děti dělají první kroky ve zvládnutí určité oblasti o něco dříve, než je běžné v porovnání s vrstevníky. Další je **mimořádná vnitřní motivace**. Tyto děti si samy stanoví vlastní cíle, kterých chtějí dosáhnout a za kterými zarputile jdou. Mají nepřetržitý zájem o nové věci a také se dokážou velmi dobře soustředit. A třetí atypickou charakteristikou je **trvání na vlastním tempu a postupu**. Nadané děti se učí rychleji a odlišným způsobem než jejich vrstevníci. Jsou samostatní, hledají nové způsoby řešení problémů. Učení jim jde lehce, dokáží se samy velmi dobře motivovat a při učení potřebují minimální péči ze strany rodičů.

2.2 Typologie nadaných

Nadané děti tvoří stejnorodou skupinu a lze mezi nimi najít různé typy. Cílem typologie nadaných žáků není zařadit jednotlivé žáky ve školní třídě k příslušným typům, ale především slouží jako ilustrace, s jakými možnými obecnými typy nadaných žáků je možno se ve škole setkat (Kovářová, 2009, s. 56).

Každý žák má svoji individualitu, a proto nemůžeme nadané děti řadit do pevných kategorií. U každého žáka se nadání projevuje v jiném věku a jiným způsobem. Přesto se autorka Machů (2010, s.34) pokouší popsat určité typy nadaných žáků, se kterými bychom se v rámci běžné třídy mohli setkat. Patří sem **úspěšný nadaný žák**. Takový žák dosahuje výborných studijních výsledků, snadno a rychle chápe nové učivo, zajímá se o další a nové informace, svými znalostmi přesahuje stanovené požadavky, má pozitivní vztah ke škole a učitelům. Dalším typem je **náročný nadaný žák**, který je sebevědomý, ale zároveň tvrdohlavý. Klasická výuka jej nudí, což dává najevo hlasitým projevem. **Utajený nadaný žák** je dalším typem nadaného dítěte, jenž je velmi plachý,

uzavřený, s nízkým sebevědomím. Přizpůsobuje se okolí, maskuje své vlohy, a proto učitelé jen velmi těžko mohou odhalit žákovu nadání. Dále se můžeme setkat s **nadaným odpadlíkem**, který velmi trpí v klasickém školním systému. Ve výuce nespolupracuje, rezignuje a není výjimkou, že často dostává špatné známky. Také není mezi spolužáky oblíbený a ostatní děti jej nepřijímají do kolektivu. Učitelé ho vnímají jako rebelu, snadno se může dostat do bludného kruhu, ze kterého se těžko dostává. Často se u nadaného dítěte můžeme setkat i s **dvakrát výjimečným nadáním**. Takovéto dítě je nadprůměrně inteligentní, ale zároveň trpí specifickou poruchou učení nebo emocionálními problémy nebo nějakým tělesným handicapem. Často jsou tyto děti frustrované a mají nízké sebevědomí. Dalším typem je **samostatný nadaný žák**, který je sebevědomý, realisticky vnímá svá pozitiva i nedostatky a školu bere jako nutnost, ze které se snaží vytěžit maximum znalostí. Posledním typem nadaného dítěte podle Machů je **vysoce tvořivé dítě**. To je charakteristické tím, že neustále experimentuje, vymýšlí něco nového a velmi těžko se přizpůsobuje školnímu systému. Má konfliktní chování, často a rád opravuje dospělé i vrstevníky. Při identifikaci jeho schopností mohou mít učitelé problémy, protože selhává v klasických didaktických, výkonových i inteligenčních testech. Nehodlá se omezovat jen na jedno správné řešení.

Laznibatová (2001, s. 92-93) na základě zkušeností rozdělila nadané žáky do čtyř skupin podle projevů ve škole:

- 1. Bezproblémové dítě** – dobře začleněné, přizpůsobené, je spokojené se školou a podává dobré výkony. Většinou se jedná o dívky.
- 2. Aktivní až hyperaktivní dítě** – má dobrou paměť, má víc vědomostí a informací, rychle chápe nové učivo. Úlohy zvládne v krátkém čase. Pro své vědomosti a zájmy má zúžený prostor ve vzdělávacích aktivitách. V hodinách nevydrží dlouho nečinně sedět a čekat, proto vyrušuje. Problémy se projeví nejčastěji ve druhé nebo třetí třídě. Následkem bývají poznámky a snížené hodnocení od učitelů. Vhodné je vyhledat psychologické poradenství.
- 3. Uzavřené dítě** – hůře komunikuje, z reálného světa utíká do denního snění a uzavírá se do sebe. Školu většinou protrpí. Pod vlivem napětí a tlaku ze školy se mohou, v různých formách a prostředích, projevit problémy. Doporučuje se také vyhledat odborného psychologa.

4. Tiché, neprojevené a neobjevené dítě – učiteli nebo rodiči nerozpoznané a neidentifikované nadané dítě. Nerozvíjejí se jeho schopnosti a není adekvátně zatěžováno úkoly. Téměř se nepřipravuje na vyučování, neumí se učit. Nadání se pomalu průměruje. Není dostatečně stimulované, motivované a vedené k náročnějším intelektovým výkonům.

2.3 Problémy nadaných

Nadání nemusí být ale zárukou bezproblémového života dítěte. Přestože dítě dokáže v určitých oblastech vyniknout, v jiných má potíže či trpí nedostatky, se kterými se často ani nemůže nebo neumí vypořádat.

Mezi nejčastěji zmiňované problémy nadaných dětí patří (Hříbková, 2009, s. 98-99; Machů, 2010 s.36-38) **nerovnoměrný vývoj jednotlivých psychických funkcí**. Pro nadané děti je typické, že mají na svůj věk většinou nadprůměrně rozvinuté kognitivní schopnosti, avšak další schopnosti, jako jsou fyzické, psychomotorické či sociální schopnosti jsou ve srovnání s kognitivní oblastí méně rozvinuté. Často se stává, že nadané dítě umí číst již v předškolním věku a encyklopedie pro něj nejsou neznámou, avšak tkaničky u bot si zavázat nedokáže. Nebo se můžeme u těchto dětí často setkat s problémy s psaním a kreslením. Dítě má v hlavě obraz něčeho, ale díky nevyvinuté jemné motorice není schopno přenést daný obraz na papír.

Dalším velkým problémem jsou **interpersonální vztahy**. Rozumové schopnosti a zvýšená intenzita emocí a představivosti vytvářejí silné vnitřní prožívání. To velmi často způsobuje u nadaných dětí ve škole mezi ostatními dětmi emocionální a sociální problémy. Nadání potřebují partnery na své úrovni, proto rádi tráví čas s dospělými, od kterých přebírají slovní zásobu i názory. Snaží se také kamarádit především se staršími dětmi, ale ne vždy se dočkají pozitivní odezvy, což může posléze dospět k ještě většímu pocitu osamění a izolaci. Nadání mají většinou velmi osobitý smysl pro humor a jiné zájmy a koníčky než jejich vrstevníci. Proto si se svými vrstevníky nemají co říct a spolužáci jim nerozumí. Mají také tendenci organizovat vše, kolem sebe a očekávají, že se jim budou ostatní podřizovat, čímž vzniká mezi nimi a okolím konflikt.

Dalším zdrojem potíží nadaných může být jejich **perfekcionismus a sebekritika**. Jsou většinou velmi citliví, staví si vysoké cíle a chtějí být ve všem dokonalí. Vysoké nároky, které si samy na sebe kladou, ale zvyšují i sebekritičnost a ta může v extrémních případech dospět až do depresí. Také velmi špatně snášejí kritiku a reagují na ni velmi emocionálně.

„Nadaní jedinci jsou citliví až přecitlivělí a citově založení a v tom spočívá jejich další specifická. Jejich emoce, se kterými vnímají sebe a svět a reagují na něj, jsou intenzivní, hojné, někdy můžeme dokonce mluvit o emocionální smrti. A ukazuje se, že právě v této oblasti pramení zdroj nepochopení a osobních problémů nadaných, které je těžké překonat“ (Stehlíková, 2016, s. 35).

2.4 Legislativa zabývající se problematikou nadaných

V České republice vychází legislativa z ústavních zákonů a mezinárodních smluv, ze kterých vycházejí jednotlivé zákony a vyhlášky. Vzdělávání nadaných dětí, žáků a studentů se věnuje **Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)**.

V § 17 vzdělávání nadaných dětí, žáků a studentů jsou zmíněné podmínky a možnosti výuky pro rozvoj nadaných dětí, žáků a studentů, které se dají uskutečňovat rozšířenou výukou některých předmětů nebo skupin předmětů. Třídám, které jsou sportovně zaměřené nebo žákům a studentům, kteří vykonávají sportovní přípravu, může ředitel upravit organizaci ve vzdělávání. Dále se vzdělávání může uskutečňovat přerazováním žáků do vyšších ročníků.

§ 18 je věnován Individuálnímu vzdělávacímu plánu.

Dalším důležitým dokumentem je **Vyhláška č.27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných**. Nadaným a mimořádně nadaným žákům je věnována čtvrtá část, která uvádí, že pro mimořádně nadané žáky může ředitel školy vytvářet skupiny, ve kterých se vzdělávají žáci stejných nebo různých ročníků v některých předmětech nebo se může vzdělávání uskutečňovat podle IVP

(individuálního vzdělávacího plánu), který vychází ze ŠVP (Školního vzdělávacího programu) příslušné školy, závěrů psychologického vyšetření a vyjádření zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka. Také je možné žákovi umožnit účast na výuce ve vyšším ročníku nebo se nadaní žáci mohou současně v jiné škole vzdělávat formou stáží. Dále může ředitel školy přeradit mimořádně nadaného žáka do vyššího ročníku bez absolvování předchozího ročníku na základě zkoušek vykonaných před komisí, kterou jmenuje ředitel školy.

RVP ZV (Rámcový vzdělávací program) také dále stanovuje, že je škola povinna využívat podpůrná opatření podle individuálních vzdělávacích potřeb žáků a při vzdělávání musí vycházet z principu nejlepšího zájmu žáka (RVP ZV).

§ 27 Nadaný a mimořádně nadaný žák. Tento paragraf nás jasně informuje o tom, kdo se rozumí nadaným a kdo mimořádně nadaným žákem. Také nás informuje o tom, kdo provádí zjišťování mimořádného nadání. Jedná se o školská poradenská zařízení, která spolupracují se školou, do které tito žáci dochází (Vyhláška č. 27/2016 Sb., 2016, s. 12).

§ 28 Individuální vzdělávací plán obsahuje závěry psychologického a speciálně-pedagogického vyšetření, pedagogickou diagnostiku a závěry doporučení školského poradenského zařízení, údaje o způsobu poskytování individuální nebo psychologické péče, časové a obsahové rozvržení učiva, způsob hodnocení, úpravu zkoušek, seznam učebních pomůcek, materiálů a učebnic.

§ 30 Přerazení do vyššího ročníku. K přerazení mimořádně nadaného žáka do vyššího ročníku bez absolvování ročníku předešlého může dojít podle paragrafu 30, a to tak, že žák musí splnit zkoušku před komisí.

Na národní úrovni je problematika nejpodrobněji rozpracována v Rámcových vzdělávacích programech, a to na úrovni preprimárního, primárního a sekundárního vzdělávání. Tento program je závazný pro všechny školy, které pak na jeho základě vytvářejí své specifické Školní vzdělávací programy.

3 Identifikace nadaných dětí

Nadané děti touží po znalostech a vědomostech, a proto je nutné tuto potřebu rozpoznat co možná nejdříve, aby rodiče a učitelé mohli těmto dětem poskytnout dostatečné množství různých příležitostí pro rozvoj jejich nadání a talentu.

Identifikace mimořádného nadání je dlouhodobý proces. Nejprve začíná v rodině nebo u spolužáků, přátel či známých. Ovšem ne vždy odhalí nadání u dítěte jako první rodiče či rodina. Dále pak pokračuje cílevědomým vyhledáváním nadaných dětí pedagogy, psychology či jinými odborníky. Uplatňují se při něm metody psychologické, pedagogicko-psychologické, pedagogické, lékařské ale i laické. Obecně platí, že čím dříve dojde k identifikaci nadání, tím lépe.

Machů (2010, s. 63) rozlišuje následujících dva pojmy:

Prvním pojmem je **identifikace nadaných**. Jedná se o vyhledávání nadaných dětí, které mají předpoklady k tomu být zařazeny do speciální péče o nadané děti. Identifikace se zaměřuje na děti dosud neobjevené, ve většině případů jde o děti předškolního a mladšího školního věku.

Dalším pojmem je **výběr nadaných**. Zde jde o vyhledávání jedinců, kteří jsou díky svým výkonům považováni jako vhodní adepti pro zařazení do výběrové školy (např. školy pro mimořádně nadané žáky, gymnázia apod.). Při tomto výběru se většinou setkáváme s dětmi staršího školního věku, které v posuzované oblasti podávají již určité výkony.

Podle Fořtíka a Fořtíkové (2007, s. 31) by identifikace nadání neměla být jednorázová záležitost, ale měla by se skládat z několika etap. Problematika přesné identifikace a práce s nadanými dětmi by měla být zařazena do přípravy pedagogů a také je nezbytná i osvěta mezi experty.

Cílem identifikace je vyhledávání dosud neobjeveného nadaného jedince a tím napomoci jej umístit do speciálního programu, který bude efektivně pomáhat rozvíjet jeho nadání (Machů, 2010, s.65).

V ideálním případě by měla identifikace probíhat v několika etapách. Například Renzulli a Reis navrhovali celkem **čtyři etapy identifikace** (in Davis, Rimm, 1998 in Fořtík, Fořtíková 2007, s. 31):

1. **Navržení na základě výsledku testu.** Žák může být navržen mezi nadané po absolvování standardizovaného inteligenčního nebo výkonnostního testu.
2. **Navržení učitelem.** Po prvním kroku by měla následovat konzultace s učitelem, který žáka dobře zná, nejlépe s třídním učitelem.
3. **Alternativní cesty.** Do této kategorie spadají nominace dalších osob, které žáka dobře znají. Mezi takové osoby mohou patřit např. rodiče, vrstevníci, ale také osoby navržené samotným žákem, který je identifikován. Tím se nemyslí, že by žák musel nutně sám sebe vnímat jako nadaného, ale může se např. přihlásit do nějaké soutěže či olympiády, a to sám bez nucení okolí. Tato kategorie zahrnuje také výsledky testu tvořivosti.
4. **Závěrečný návrh (bezpečnostní krok).** Do této kategorie spadají návrhy ostatních učitelů. Tento krok byl vytvořen z důvodu, že nominace jedním učitelem by mohla být zabarvena osobním preferováním určitého žáka. Po oběhu návrhů všemi předešlými kroky, je seznam navržených žáků předložen právě ještě dalším učitelům.

3.1 Fáze identifikace

Proces identifikace nadaných dětí je důležitý již v brzkém věku dítěte a připisuje se mu velký význam. I když rozpoznat nadané dítě nemusí být jednoduché a ani jednoznačné. V předškolním věku je možné u dítěte vyzorovat nadání především v oblastech jazyka a učení, například pokud dítě brzo mluví, čte nebo výborně kreslí. Dále také v psychomotorickém vývoji a motivaci, například pokud dítě brzo chodí, rádo se učí a je extrémně aktivní. A také na základě jeho psychosociálních charakteristik, což se může projevit tím, že má menší potřebu spánku nebo je více závislé na dospělých. Tato první fáze identifikace slouží jen jako tzv. preidentifikace. (Šťáva a kol., 2010, s. 25). Preidentifikace nadaných je velmi náročný a často i dlouhodobý proces, který klade na učitele velmi vysoké nároky. Nejen na jejich znalosti a dovednosti, ale i na zkušenosti. Důležitá je také vzájemná spolupráce mezi učiteli k větší objektivitě.

Podle Fořtíkové (2011, s. 24) probíhá identifikačně-výběrový proces za ideálních podmínek ve čtyřech etapách. První etapa je **nominace neboli navržení**, ve které je dítě navrženo k bližšímu zkoumání, protože se navrhovatel domnívá, že je něčím mimořádné. V předškolním věku bývá navrhovatelem nejčastěji rodič, které své dítě dobře zná a tráví s ním velkou spoustu času. K identifikaci nadání slouží rodičům nejrůznější posuzovací škály, které jsou často k dispozici na internetových stránkách pedagogicko-psychologické poradny (PPP). Za zmínku stojí například zahraniční GRS škála či identifikační škála Fořtíka a Fořtíkové (2007, s. 18-19). Ve školním věku bývá navrhovatelem učitel. Ten má k dispozici hned několik metod pedagogické diagnostiky. Primárním ukazatelem nadání bývají známky, ale je nutno mít se na pozoru. „*Odborníci poukazují na fakt, že nadání nemusí jednoznačně ústit v ty nejlepší studijní výsledky, protože vzdělávací programy škol jsou většinou zaměřeny na žáka průměrného*“ (Fořtíková, 2011, s.2). Často se tedy stává, že bystrý žák je zaměněn za žáka nadaného. Dalším ukazatelem nadání ve školním prostředí je rozbor žákovských prací, výsledky na olympiádách nebo soutěžích, vlastní iniciativa žáků či zkušenost pedagoga samotného. V některých případech bývá žák nominován spolužákem anebo se dokonce může nominovat sám. Za způsob nominace lze považovat i žákovu přihlášku do soutěže či na předmětovou olympiádu. Druhou etapou je pak většinou **screening**, během něhož jsou děti hromadně mapovány či posuzovány pomocí nejrůznějších nominačních dotazníků, identifikačních škál, psychologických screeningových testů či testů inteligence a tvořivosti. Další etapou je **individuální vyšetření**. Během něho je nominované dítě na základě žádosti rodiče či školy (se souhlasem rodičů) podrobena vyšetření v PPP. Ta jej vyšetří pomocí některého ze standardizovaných testů či metod. Pokud hovoříme o intelektovém nadání, které je v PPP vyšetřováno nejčastěji, nevýhodou tohoto testování je omezený čas, který děti dostává do stresové situace. Důsledkem může být zkreslení výsledků IQ hranice, která byla stanovena Mensou ČR a tato hraniční hodnota nadání činí IQ 130. Pokud se jedná o diagnostiku žáka jinak než intelektuálně nadaného, je k vyšetření přizván odborník, v případě sportovního nadání je pro žádost o vyšetření v PPP nutný lékařský posudek. Pokud poradna vydá potvrzení o diagnostikování nadání, jsou v závěrečné etapě přijata **návazná opatření pro vzdělávání, volný čas a výchovu**. Někdy se může jednat o drobné úpravy učiva, jindy o vypracování individuálního vzdělávacího plánu. Žák může být také na základě posudku přijat do tříd pro mimořádně nadané či využívat některou z metod přizpůsobení výuky jako je akcelerace či obohacení.

Odborníci poukazují na to, že pokud se nadání diagnostikuje již v předškolním věku, může dojít k úspěšnému rozvoji nadání již během povinné školní docházky. Na druhé straně výsledky z této brzké diagnostiky bývají často zpochybňovány, protože mají podle některých odborníků nedostatečnou vypovídající hodnotu (Fořtík, Fořtíková, 2007, s. 27).

3.2 Metody identifikace

Metody, kterými můžeme měřit schopnosti rozdělujeme na objektivní - práce odborníků a testové metody, a subjektivní - posouzení od lidí z blízkého okolí například rodiny, přátel, učitelů či spolužáků.

Mezi **objektivní metody** (Fořtík, Fořtíková, 2007, s. 28-29) patří:

- 1) **IQ testy**, což je jeden z nejschopnějších nástrojů identifikace nadání, nejčastěji používají čeští psychologové Wechslerův WISC III a Amthauerův TSI test inteligence. Oba dva testy obsahují úlohy zaměřené na zapamatování určitých prvků, porozumění logickým vztahům mezi nimi a nalezení podobností (Machů, 2010, s.74).
- 2) **Standardizované testy výkonu** zahrnují například metody měření různých schopností a znalostí.
- 3) **Didaktické testy** slouží ke zjištění výsledků edukačního procesu, jde o tzv. výstupní test znalostí a dovedností.
- 4) **Testy kreativity**, mezi které patří například testy hudební umělecké tvořivosti apod.

Do **subjektivních metod** řadíme (Fořtík, Fořtíková, 2007, s. 29-30):

- 1) **Nominaci skupinou učitelů**, která je více objektivní než nominace jedním učitelem.
- 2) **Nominaci spolužáky**. Spolužáci dokáží posoudit studenta z jiné stránky než učitel, pozor ovšem na zaujatost.
- 3) **Rodičovskou nominaci**. Rodiče si na rozdíl od učitelů všímají i osobnostních charakteristik svých dětí.
- 4) **Vlastní navržení = autonominaci**, probíhá tak, že dítěti se zadá, aby popsalo, jak se může nadání projevit nebo jak se cítí člověk, který je nadaný.
- 5) **Hodnocení výsledků činnosti**, mezi něž patří analýza prací, výrobků, výkresů, analýza vývoje dětské kresby apod.
- 6) **Zapojení do soutěží** může být vhodné pro některé talentované děti.

Ani jedna metoda není univerzální, všechny mají v procesu identifikace nadání své místo a společně vytvářejí celkový obraz o zkoumaném jedinci.

Při cílené identifikaci nadaných dětí se podle Machů (2010, s. 71-72) využívají metody, které můžeme rozdělit na čtyři skupiny. Jedná se o metody psychologické, pedagogicko-psychologické, pedagogické a alternativní. Mezi **psychologické metody** patří individuální a skupinové testy inteligence, testy divergentního myšlení a tvořivosti, výkonové testy, motivační dotazníky a rozhovory, posuzovací škály chování. Do **pedagogicko – psychologických metod** řadíme testy kreativity, testy motivace, pozorování žáka a rozhovor s ním, zájmové charakteristiky, nominace a nominační škály. Mezi **pedagogické metody** řadíme rozbor portfolia – jedná se o soubor vybraných prací a jiných materiálů dítěte, které samo vytvořilo, dále doporučení učitele, posuzovací škály chování žáka, didaktické testy, školní známky, ale také účast v soutěžích. A také **alternativní metody**. Jedná se o metody používané například při vyhledávání různých druhů sportovního nadání, patří sem antropometrická měření, měření reakčního času, frekvence dýchání, měření EEG ... (tato měření jsou důležitá při rozhodovacím procesu do různých edukačních nabídek).

Nadání můžeme posuzovat také prostřednictvím testů inteligence. Avšak je zde potřeba dávat velký pozor, protože ne vždy test skutečně odhalí nadaného jedince. Výsledky z těchto testů slouží především jako kritéria pro určení intelektového nadání, které je možné členit do různých skupin. Jurášková se ztotožňuje s členěním podle Nordbyho (2002, in Jurášková, 2006, s. 22):

- Bystrý jedinec – IQ 115 a více.
- Nadaný jedinec – IQ 130 a více.
- Vysoce nadaný jedinec – IQ 145 a více.
- Výjimečně nadaný jedinec – IQ 160 a více.
- Velmi vysoce nadaný jedinec – IQ 175 a více.

Dále Jurášková (2006, s. 22) uvádí členění podle Gagného:

- Mírně nadaní – IQ vyšší než 120 (asi 10 % populace).
- Středně nadaní jedinci – IQ 135 a více (asi 1 % populace).
- Vysoce nadaní – IQ 145 a vyšší (asi 0,1 % populace).

- Výjimečně nadaní – IQ155 a více (0,01 % populace).
- Extrémně nadaní – IQ nad 164 (0,001 % populace).

Při identifikaci nadaného dítěte je nutná správná diagnostika, aby nedošlo k záměně nadaného dítěte s bystrým dítětem. Problematiky mají odlišnou podstatu, vyžadující jiný přístup.

Bystré dítě	Nadané dítě
Zná odpovědi.	Klade otázky.
Zajímá se.	Je zvědavé.
Má dobré nápady.	Má neobvyklé nápady.
Odpovídá na otázky.	Zajímá se o detaily, rozpracovává, dokončuje.
Je vůdcem skupiny.	Je samostatné, často pracuje samo.
Se zájmem naslouchá.	Projevuje silné emoce, přitom naslouchá.
Lehce se učí.	Všechno již ví.
Je oblíbené u vrstevníků	Více mu vyhovuje společnost starších dětí a dospělých.
Chápe významy.	Samostatně vyvozuje závěry.
Vymýšlí úlohy a úspěšně je řeší.	Iniciuje projekty.
Přijímá úkoly a poslušně je vykonává.	Úkoly přijímá kriticky, dělá jen to, co ho baví.
Přesně kopíruje algoritmy úloh.	Vytváří nová řešení.
Dobře se cítí ve škole, školce.	Dobře se cítí při učení.
Přijímá informace, vstřebává je.	Využívá informace, hledá nové možnosti aplikace.
Dobře si pamatuje.	Kvalitně usuzuje.
Je vytrvalé při sledování.	Velmi pozorně sleduje.
Je spokojené se svým učením a výsledky.	Je velmi sebekritické.

Tab.1. Rozdíly mezi bystrým a nadaným dítětem (Cvetkovič-Lay, 1995 in Laznibatová, 2001) srov. Machů (2006, s. 28)

4 Vzdělávání nadaných dětí

Názory na vzdělávání nadaných dětí, žáků a studentů se v laické i odborné veřejnosti velmi liší. Na jednom pólu jsou zastánci jejich integrace v pestré vrstevnické skupině běžné školní třídy, na druhém pólu potom zastánci škol specializovaných na vzdělávání nadaných.

Výběr vhodného školského zařízení a způsob vzdělávání nadaného jedince je velmi náročný úkol a pro rodiče těchto dětí často i složité rozhodování. V souvislosti s touto velkou životní změnou je potřeba zvážit všechny možnosti a vybrat spolu s odborníky, nejvhodnější variantu. Vždy se ale musí dát pozor na aktuální profil schopností, osobnostních a adaptačních, sociálních, emocionálních a kognitivních charakteristik nadaného dítěte (Machů, 2010, s. 78-79).

Pokud jde o organizaci výuky nadaných žáků, uplatňuje se **segregace** (speciální třídy či školy) a **integrace** (výuka nadaného žáka probíhá v běžné třídě), popřípadě kombinace těchto dvou přístupů.

Segregace spočívá ve vyčlenění nadaných dětí z běžných základních škol do škol či tříd speciálních. Výhodou této formy výuky je možnost pracovat s menší a homogenní skupinou nadaných žáků. Mezi odborníky má segregovaná forma vzdělávání mnoho odpůrců. Zastávají názor, že pokud nadané dítě vytrhneme z prostředí normální společnosti, má později problémy se do této společnosti znovu začlenit. Podle Dočkala (2005, s. 160) segregovanou edukaci realizují speciální školy internátní, speciální školy s denní péčí a speciální třídy běžných škol.

Integrace představuje takový typ výuky, kdy je nadaný žák vzděláván v klasických třídách běžné základní školy. Učitel se mu musí tedy speciálně věnovat. Každý takto integrovaný žák má vytvořený individuálně vzdělávací plán. Po vytvoření individuálního vzdělávacího plánu učitel sleduje dlouhodobé cíle v něm stanovené. Po učiteli je samozřejmě požadováno příslušné vzdělání v oblasti edukace nadaných žáků, dobrá informovanost v této problematice a dostatečná motivace pro práci s těmito dětmi.

Podle Dočkala (2005, s. 160) existují tři formy integrované edukace. Patří sem běžná třída s podpůrným učitelem pro nadané žáky, dále běžná třída se zabezpečenými

odbornými konzultacemi a běžná třída, ve které péči o nadané děti zajišťuje pouze kmenový učitel.

Možnosti vzdělávání nadaných dětí:

Jednou z možností jsou **školy pro nadané**. Jedná se o homogenní školy, v nichž se všechny třídy skládají z žáků nadaných. V ČR se zatím vyskytují jen ojediněle, na Slovensku ale existuje stabilní síť takových škol. Další formou vzdělávání nadaných, která může navázat na tradici tříd s rozšířenou výukou některých předmětů jsou **speciální třídy pro nadané v rámci běžných škol**. Ty mohou fungovat velmi dobře, ale pouze za předpokladu, že budou opravdu naplněny skutečně nadanými žáky. Další možností jsou **skupiny několika nadaných v rámci jedné třídy běžné školy**. Tato skupinová nebo kooperativní výuka spočívá v tom, že nadané děti z jednoho ročníku jsou spojeny do jedné skupiny a společně navštěvují jednu běžnou třídu. Nemusí tak s nimi pracovat všichni učitelé v ročníku. Tím dojde ke snížení požadavků na plánování a čas věnovaný k přípravě jednotlivých učitelů. **Individuální vzdělávací plán (IVP)** je jedna z nejčastěji a nejvíce používaných možností při vzdělávání nadaných. Nadanému žákovi může být na základě výsledků vyšetření z pedagogicko-psychologické poradny navržen individuální vzdělávací plán. Nadaní žáci, kteří jsou podle něj vzděláváni, se tak mohou zároveň vzdělávat ve vybraných předmětech ve vyšších třídách, vynechat některé vyučovací předměty, nebo navštěvovat některé kurzy na vysoké škole. Škola by měla pro nadaného žáka zabezpečit dostatek zajímavých a podnětných příležitostí k rozvoji jeho nadání (Fořtík, Fořtíková, 2015, s. 43-47).

Při práci s nadanými dětmi se využívají dva základní přístupy. Jedním z nich je **obohacování**, kterým se rozumí rozšíření znalostí a dovedností nad rámec běžného učiva. K tomu je potřeba většího množství učebnic, her a studijního materiálu. Nadaní žáci se při tomto přístupu nevyčleňují z kolektivu třídy, ani nepřekračují svůj ročník, ale navštěvují výuku spolu se svými vrstevníky. Druhým přístupem je **akcelerace** neboli urychlování učiva. Do tohoto přístupu řadíme předčasný vstup do školy, dřívější vstup na vyšší úroveň vzdělávání, přeskokování ročníku nebo například paralelní studium (Fořtík, Fořtíková, 2015, s. 45-47).

4.1 Formy práce s nadanými dětmi

Pro nadané děti je potřeba ve škole vytvořit takové zázemí, aby se jejich nadání v budoucnosti projevilo co největší měrou. Mezi základní pedagogické přístupy k nadaným žákům patří: nechat žáky samostatně přemýšlet, objevovat a diskutovat, nechat učební proces vést otázkami a zájmy žáků, učit se od nich a naslouchat jim, podporovat jejich vnitřní motivaci, vykonávat společně s žáky veškeré aktivity, diferencovat úkoly podle zájmu dítěte, nabízet dostatek zájmových aktivit, být žákům partnerem, pomocníkem a rádcem.

Naopak naprosto nevhodné přístupy k nadaným žákům jsou: očekávat bezmeznou poslušnost a uznávání autorit, požadovat od žáků formální zápisky, postupy a odpovědi, využívat žáka na neustálé pomáhání slabším spolužákům, vytvořit v kolektivu prostředí rivality, nutit žáky dělat věci, ke kterým mají odpor (Škrabánková, 2010, in Šimoník 2010, s. 61–62).

Laznibatová (2007, s. 77) shrnula ve své práci některé charakteristické prvky nadaných dětí. Především tyto děti mají odlišné pracovní tempo a rozdílnou kvalitu výkonů a ve více oblastech mají výrazný vývojový náskok oproti spolužákům. Také se jejich zájmy vyznačují jinou šířkou a hloubkou než u jejich vrstevníků.

Fořtíková (2011, s. 8–9) sestavila desatero pedagogických zásad pro efektivní vzdělávání nadaných:

- 1. Umožnit pracovat rychlejším tempem,** poněvadž nadané děti potřebují rychlejší tempo výuky než jejich spolužáci.
- 2. Méně procvičování, umožnit postup vpřed.** Nadání mnohdy ani nepotřebují žádné opakování nebo procvičování nové látky, zvládají ho už při seznámení se s ním.
- 3. Opora o vlastní zájmy.** Učitel by měl volit pro žáky takové aktivity, které jsou vhodné k upevňování učiva dle jejich zájmů.
- 4. Nezávislost.** Nadané děti jsou samostatnější než jejich spolužáci.
- 5. Kreativní myšlení a divergentní úkoly.** Tito žáci mají rádi úkoly, kde není předem dáno jedno správné řešení.

6. **Kontakt s intelektovými vrstevníky** je velmi důležitý. Nadaní by měli mít možnost být ve společnosti takových dětí, které mají stejnou úroveň myšlení nebo vědomostí jako oni sami.
7. **Náročnější výuka**, protože nadaní žáci vyžadují náročnější a složitější úkoly.
8. **Zkušenostní učení**, kdy je cílem využít teorii v praxi.
9. **Raná specializace v rámci výuky**. Nadaní mají většinou hluboký zájem o jednu vzdělávací oblast a je dobré je v tom podporovat, aby se s ní seznámili do hloubky.
10. **Abstraktní úkoly**.

Do výuky nadaných dětí určitě patří i práce s fantazií a představivostí. U nadaných dětí jsou tyto schopnosti často velmi zajímavým způsobem vyvinuty. Mezi aktivity, které podporují představivost a empatii patří především hraní rolí, předstírání rolí, vymýšlení her, dokončování otevřených příběhů a jiné. Tyto aktivity se mohou velmi dobře uplatnit především při výuce cizích jazyků.

Jedním z předpokladů dobré výuky nadaných dětí je vytvoření podporujícího klimatu ve třídě. Takové prostředí se vyznačuje otevřenými vztahy, které podporují spolupráci, množstvím dostupných materiálů pro výuku přímo ve třídě a díky tomu může práce ve třídě probíhat jako učení objevováním a bádáním. Důležité jsou i osnovy, které jsou flexibilní a zohledňují potřeby a zájmy žáků. Dále se podporující klima vyznačuje také výukou, která probíhá minimálně frontálním způsobem a do níž se často zařazují různé skupinové práce. Žáci mají určitou svobodu v organizaci práce, mohou rozhodovat o činnostech, mají prostor pro to, co si nesou zvenku, mají i jistou volnost pohybu po třídě při určitých aktivitách (Clarková 1988 in Jurášková 2006).

Mezi formy a metody výuky nadaných patří (Machů, 2010, s. 90-98) **skupinová práce**, která je založena na rozdělení žáků do skupin, kde pracují na individuálních úkolech nebo spolupracují na činnostech se společným výsledkem. Rozvíjí u dětí sociální interakci a učí se tak spolupracovat. Důležitým bodem je rozdělení skupin, ve kterých žáci pracují. Dále například **didaktické hry**, což je specifická forma, při které děti získají nové znalosti, rozvíjí sociální interakci a tvořivost. Další možností je **brainstorming**, jehož hlavním principem je produkce, co nejvíce originálních nápadů skupiny žáků a následné zhodnocení jejich užitečnosti. Tato metoda podporuje kreativitu dětí. Další formou může být **projektová výuka**, která propojuje poznatky z různých oblastí s

reálným životem, kdy každý z žáků je aktivně zapojen do práce. Učitel má roli průvodce a poradce. Nadaným dětem je doporučováno projekty vypracovat do hloubky a s delším časovým úsekem. Nabízí se i **samostatná práce žáků**, při níž se děti učí odpovědnosti a volí si vlastní tempo práce. A v neposlední řadě můžeme použít i **metody inscenační, diskusní** nebo **heuristické**.

4.2 Problémy ve vzdělávání

Vzdělávání nadaných žáků v běžných třídách základních škol je v současné době pouze okrajovou záležitostí. Na nadané děti jsou tak kladeny velmi malé nároky. Výsledkem je nízká úroveň jejich výkonu a nerozvíjení jejich nadání.

Laznibatová (2001, s. 260) ve své publikaci uvádí, že již na začátku školní docházky nadané dítě musí neustále čekat na své spolužáky, protože dané učivo dávno zvládá. Přestože se tyto děti do školy velmi těší, ve většině případů musejí čekat, než práci dokončí i ostatní. Záleží pak na učiteli, do jaké míry je ochoten výuku nadaným žákům přizpůsobit, případně nachystat práci navíc. Reakce učitele na nadaného žáka, který zná vždy odpověď a hlásí se při každé otázce, je taková, že jej postupně začne přehlížet a nevyvolává ho. Dítě takový přístup velmi brzy omrzí a dochází k situacím jako vykřikování odpovědí, vymýšlí způsob, jak na sebe upozornit nebo inklinuje k dennímu snění.

Výrazný problém je nedostatečná připravenost učitelů na práci s těmito dětmi. Nadaným žákům se v běžné škole nedostává patřičné pozornosti a dostatečného rozvoje jejich intelektového potenciálu, čímž dochází k tomu, že se děti ve škole nudí. Převážně chlapci dávají zřetelně najevo svoji nespokojenost a zlobí, vykřikují a jsou neukáznění. Další velký problém spočívá v nedostatku adekvátních materiálů pro práci s těmito dětmi.

Mezi nejčastější neefektivní metody ve vzdělávání nadaných žáků podle Lechty (2010, s. 368) patří rutinní a časté opakování, zadávání úloh bez emocionálního pozadí, používání jednotlivých úloh, nekreativní úlohy s klasickými postupy výuky, dále aplikace paměťového učení, časté memorování a v neposlední řadě hodnocení žáků.

Nejčastější problémy mimořádně nadaných dětí ve škole:

- perfekcionismus – děti jsou velmi citlivé a kladou si na sebe velké nároky, pokud je však nesplní, reagují výbušně, sebeobviňují se,
- hyperaktivita – může souviset s poruchou pozornosti, často ale vzniká i při nedostatečně podnětném způsobu výuky, díky němuž se dítě nudí, často se pak žák projevuje velmi hlučně, vykřikuje, vyrušuje,
- sociální kontakty – nadaní vystupují jako silné osobnosti, které by rády všechno vedly a organizovaly, nebo naopak jako velmi introvertní jedinci, neochotní spolupracovat, či cokoliv s ostatními sdílet,
- dvakrát výjimeční – děti jsou nadané, ale zároveň jsou omezované určitou poruchou nebo handicapem, tyto děti potřebují mnohem více pozornosti a speciální výchovně-vzdělávací přístupy než běžně nadané děti,
- podvýkonnost – Může se projevovat obecně u celé učební látky nebo jen v některých předmětech, děti mají výjimečný výkon v IQ testech, ale jejich školní prospěch neodpovídá očekávanému výkonu vzhledem k jejich věku, patří sem slabá koncentrace, malá motivace, nízká sebedůvěra.

4.3 Profesionální způsobilost učitele

Největší vliv na kvalitu a péči o nadané žáky v běžných třídách představuje především učitel. Osobnost pedagoga je ve vyučovací a výchovné práci ve školách naprosto stěžejní. Předpokladem správného a kladného vlivu na žáky je učitelova autorita a působivost jeho osobnosti.

Podle Laznibatové (2001, s.140) je nesmírně důležitá atmosféra ve třídě – to, jak se v ní žáci cítí a s jakým pocitem a očekáváním vstupují každý den do budovy školy. Na atmosféru neboli klima třídy má velký vliv nejen prostředí třídy, spolužáci, ale také učitel. Právě učitel totiž, především u dětí v mladším školním věku, posiluje pocit jistoty a pomáhá dítěti v adaptaci na nové prostředí. Dítě touží být oceňováno a akceptováno a učitel se stává absolutním vzorem. „Mnohem důležitější, než možné nadání je u učitele (ale i u každého, kdo se podílí na výchově nadaného) schopnost ocenění, tolerance k nezvyklým řešením, nápadům, projevům (podobně jako u jiných pedagogů pracujících s dětmi se speciálními edukačními potřebami)“ (Jurášková, 2006, s. 121).

Jurášková (2006, s. 121-122) dále vyjmenovává následující ideální charakteristiky učitele, který by měl být:

- tolerantní (k nadaným, k nekonformnosti, k netradičním a protichůdným názorům a dvojsmyslům, k odlišnému způsobu řešení úloh),
- empatický (pochopit a akceptovat pocity, postoje, názory i reakce),
- vyrovnaný a nestranný (umět řešit konflikty, přiznat svou omylnost, být přístupný ke kritikám a opravám ze strany žáků, mít nadhled a nedělat unáhlené závěry),
- taktní (důležitý pro korektní přístup a v hodnocení při výkonech),
- pružný (přizpůsobení se situacím a individuálním přístupům),
- srdečný,
- měl by mít smysl pro humor,
- důvěryhodný (vyvolávat u žáků pocit důvěry a bezpečí),
- měl by mít vysoký profesionalismus (konat promyšlené činnosti, používat specifické pedagogické zásady, vytvářet optimální atmosféru).

Zvládnutí nadaného dítěte není jednoduchý úkol, pokud učitel není dostatečně metodicky, psychologicky a sociologicky vybaven. Nadané děti jsou natolik vnímavé, že vycítí jakoukoli přetvářku, nevyrovnanost, neupřímnost a manipulaci a takový učitel u nich ztrácí respekt. „*Pro nadané žáky jsou veškeré pozitivní i negativní atributy učitelovy osobnosti akcentovány, proto osobnost učitele hraje u nadaných žáků opravdu významnou roli*“ (Škrabánková, 2012, s. 48).

Laznibatová (2001, s. 137-149) uvádí, že učitel nadaných žáků by měl být spíše partner, jenž dětem radí, doporučuje a pomáhá než ten, kdo přikazuje a kritizuje. Měl by dětem vysvětlovat, víc oceňovat a nabádat děti k řešení místo toho, aby řešení nabízel sám již hotové.

Učitel nadaných dětí by měl podle Lechty (2010, s. 367) disponovat odbornými schopnostmi a dovednostmi. Musí detailně znát předmět, který vyučuje, být obeznámen s edukačními potřebami intelektově nadaných dětí, zároveň je nezbytné, aby znal didaktiku svého oboru a v neposlední řadě zvládat nové prvky ve výuce a vzdělávání.

Učitel, jeho postoj a víra ovlivňují výchovně vzdělávací proces více než naučené metody a techniky, které používá. Učitel by měl především důvěřovat sebe-rozvíjícímu učebnímu procesu. Centrálním cílem vyučování by mělo být kromě

nabývání vědomostí především sebeobjevování. Stejně jako rodiče tak učitelé více učí tím, čím jsou a jaké mají zkušenosti. Pokud si toto učitelé uvědomí, mohou se stát efektivnějšími učiteli. U učitele nadaných žáků nemusíme očekávat, že on sám bude mít nadprůměrnou inteligenci nebo tvořivost, stačí, když bude tvořivost u dětí rozvíjet a podporovat. Měl by být v první řadě tolerantní, protože nadaní žáci mohou mít netradiční názory. Další důležitou vlastností je empatie, a to z toho důvodu, aby pochopil postoje, názory a reakce žáka. Můžeme uvést také srdečnost, smysl pro humor a důvěryhodnost (Jurášková, 2006, s.121-122).

Pedagogové, kteří jsou zaměřeni na nadané děti, úzce spolupracují s pedagogicko-psychologickými poradnami a také se speciálními pedagogickými centry, které jim mnohdy dávají návod na to, jak s tímto typem dětí pracovat. Prohlubování znalosti tematiky nadaných nabízejí také další instituce. Mezi nejznámější patří Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, Výzkumný ústav pedagogický v Praze a Mensa ČR.

5 Nadané dítě mimo školu

Rozvoj schopností nadaných žáků by měl probíhat nejen v rámci vzdělávací instituce, ale i prostřednictvím mimoškolních aktivit a volnočasových programů (Sejvalová, 2004, s. 27). Pro nadané děti existují i různé soutěže a školní olympiády, které jim umožňují v daném oboru opravdu vyniknout. Některé organizace nabízejí i letní tábory apod.

Většina nadaných dětí má hluboký zájem o určitou oblast, a proto je vhodné zvolit správně zaměření kroužku. Školy či střediska volného času by měly nabízet dostatečně pestrou a širokou škálu tematických kroužků. Nabídka pestrých kroužků však nestačí, je třeba, abychom nadaným dětem v těchto kroužcích nabídli dostatečnou náročnost, aby byly využity všechny jejich schopnosti.

Intelektuálně nadané děti často navštěvují šachové kroužky nebo klub deskových her, kde mohou rozvíjet logické uvažování. Typickým centrem volnočasových aktivit jsou ve většině případů domy dětí a mládeže, které nabízí pravidelné kroužky, letní tábory, společenské akce nebo divadelní, pěvecké či taneční kroužky, ale i soutěže a různé výstavy.

5.1 Rodina a nadané dítě

Vedle správně zvoleného a vhodného vzdělávání ve škole je pro nadané dítě také velice důležité to, v jakém rodinném prostředí vyrůstá a jak jeho nadání vnímají rodiče. Právě podpora v rodině je zásadní pro rozvoj dítěte i samotného talentu. To, jak se k nadání svého dítěte rodiče staví a jak ho podporují výrazně ovlivňuje další rozvoj dítěte. Děti se učí především od svých rodičů, a proto je nesmírně důležité, aby rodiče svým dětem věnovali dostatek času a lásky a aby společně s nimi navštěvovali například různá muzea, divadla, koncerty, zahráli si kopanou, bruslili, šli si zaplavat... Správně podněcovat dítě spočívá ve využití prostředků, které jsou k dispozici tak, aby dítě nepocítilo, že je tlačeno k něčemu, o co nemá zájem (Mönks, Ypenburg, 2002, s. 49-50).

Podporující rodinné zázemí je pro dítě otevřená cesta k možnosti projevit své schopnosti. Rodiče by měli své dítě povzbuzovat, motivovat, podporovat a vytvářet příjemné a podpůrné prostředí, jenž bude stimulovat rozvoj dětského nadání.

Pro vývin každého, nejen nadaného dítěte je důležité celkové klima rodinného prostředí a správný způsob komunikace mezi rodičem a dítětem. Rodiče by měli posilňovat schopnosti dítěte a těmto schopnostem věřit. Aby byl potenciál dítěte plně rozvíjen, je třeba dítěti nabízet vhodné a mnohostranné podněty. Pokud je dítě z podnětného prostředí a má podporu rodiny, tak se jeho talent a celková osobnost rozvíjí zcela přirozeným způsobem. Naopak dítě z chudé a nepodnětné rodiny, může svůj potenciál promarnit. Ovšem je třeba dát pozor i na nadměrnou stimulaci dítěte, při které jsou na dítě kladené přehnané nároky a péče ze strany rodičů (Mönks, Ypenburg, 2002, s. 49-50). Nadání je u dětí dáno geneticky a jeho rozvíjení je již od raného věku primárně záležitostí rodičů. Postupně je možné nadání rozvíjet prostřednictvím spolupráce s pedagogickými pracovníky, kteří jsou na tuto oblast přímo zaměřeni. Stehlíková (2018, s. 110-111) soudí, že nejdůležitější, co nadané dítě od své rodiny potřebuje je respekt a bezpodmínečné přijetí, důvěru, podporu v osobnostním rozvoji, otevřenou komunikaci, prostor pro vlastní zájmy, láskyplné hranice, city a v neposlední řadě společně strávený čas.

Dočkal (2005, s. 137-139) zformuloval na základě výzkumů Jamese R. Campbella (2001) a také z profesionálních závěrů ze své praxe několik doporučení pro správnou výchovu všech dětských talentů. První zásada dle Dočkala je: **mějte své děti rádi a dávejte jim to najevo**. Je velmi důležité, aby děti vnímaly rodiče jako oporu a mohly se na ně vždy spolehnout. Rodiče by neměli své děti navzájem porovnávat, ani je dávat za příklad. Další zásada je: **vždy si pro své děti najděte dost času**, protože není důležitějších povinností, než které mají rodiče ke svému dítěti. Rodiče by měli svým dětem číst a vést je k tomu, aby si četly samy. Vybírat dětem vhodné televizní programy a diskutovat o nich. Navštěvovat různá místa, ale zároveň jim nechat čas, který mohou trávit samy a se svými kamarády. Další doporučení rodičům je: **uplatňujte svůj vliv adekvátním způsobem**. Je třeba dovolit dětem, aby se podílely na spolurozhodování a projednávat s nimi záležitosti, které se týkají fungování rodiny. Důležité je také **stanovit rámcová pravidla** pro učení, pomoc v domácnosti, zábavu i odpočinek a kontrolovat jejich dodržování. Dítě musí vědět, co smí a co nesmí, a proč.

Musí pochopit pravidla, která jsou důležitá pro soužití. Také je nezbytné **vytvořit dětem vhodné podmínky na učení a rozvíjení jejich zájmů**. Každé dítě by mělo mít možnost navštěvovat různé kroužky, které si samo zvolí. Dočkal také rodičům doporučuje **podporovat zvědavost svého dítěte a zajímat se o jeho profesní plány**. Je vhodné dítěti odhalit, jak vlastní, tak i ostatní profese a nesnažit se dítěti vnucovat vlastní představu o jeho profesy. Je nezbytné **zdůrazňovat význam vzdělání a úsilí, jenž je třeba vynakládat pro dosažení úspěchu**. Rodiče by měli zvážit, na co má dítě předpoklady. Jít jim příkladem, dát jim najevo, co od nich očekávají, ale nestavět je do situace, kdy nemohou jejich očekávání splnit. Další zásada zní: **nebojte se vyvinout na dítě přiměřený tlak**, přitom se ale rodič musí naučit citlivě s ním zacházet a manipulovat. Jedna z důležitých zásad zní: **chvalte dítě za dosažené úspěchy**. Otec i matka by měli dát najevo radost z jejich úspěchů a zároveň nedělat pohromu z neúspěchů. A nakonec je potřeba **spolupracovat se školou a dalšími institucemi, ve kterých dítě rozvíjí své nadání**. Mezi všemi účastníky by měl panovat přátelský vztah a důvěra.

5.2 Mimoškolní aktivity

Významnou úlohu ve volném čase hrají „koničky“. Jsou důležitým prostředkem, jak se děti mohou učit vytrvalosti a zároveň jim umožňují prožívat pocit hrdosti a užitečnosti. Kromě řady nestátních organizací a sdružení je možné s nadaným dítětem docházet a rozvíjet tak jeho talent do spousty dalších institucí, mezi které patří **Střediska volného času**, které kromě pravidelných různých zájmových kroužků nabízí i letní a zimní tábory, víkendové pobyty, divadelní představení, taneční či hudební vystoupení. Další možností jsou **Základní umělecké školy**, ty slouží k rozvíjení výtvarného, hudebního a pohybového nadání, ale také mohou sloužit k aktivnímu odpočinku dětí. Také se nabízí **Psychologické poradny**, které organizují své vlastní programy pro talentované děti ve volném čase. Existují i různé **soutěže a olympiády**. Soutěže patří k důležitým aktivitám, které pomáhají rozvíjet nadání a slouží také k vyhledávání nadaných. Národní institut dětí a mládeže realizuje řadu soutěží a vydává tištěné materiály k těmto soutěžím. Výzkumný ústav pedagogický organizuje matematickou soutěž s názvem Pythagoriáda. Řada nestátních organizací a sdružení organizuje také různé soutěže. Například Mensa organizuje Logickou olympiádu, Jednota českých matematiků a fyziků připravuje zajímavé soutěže jako Matematickou a Fyzikální olympiádu,

Matematický klokan a další. A v neposlední řadě se nadaným dětem věnuje i **vzdělávací tisk a zábava**. K rozvíjení talentu u dětí mohou sloužit i naučné časopisy, mezi něž patří například ABC, 21. století JUNIOR, National Geographic, 100+ a v neposlední řadě jsou k dispozici i různé internetové kurzy.

5.3 Spolupráce s PPP

Pedagogicko-psychologické poradny se zabývají diagnostikou nadaných, ale jejich práce není zaměřena pouze na nadané děti, ale diagnostikují zde i děti s určitými poruchami (Fořtík, Fořtíková 2007, s. 45). Provádějí psychologickou, speciálně pedagogickou a sociální diagnostiku, zaměřenou na školní zralost, příčiny poruch chování a učení, dále provádějí odborné poradenství zaměřené na rozvoj osobnosti, na prevenci školní neúspěšnosti, nápravu poruch chování a učení a v neposlední řadě zajišťují konzultace a poradenské služby psychologů a speciálních pedagogů.

Činnosti pedagogicko-psychologických poraden jsou stanoveny a řízeny školskými předpisy. Především jde o Vyhlášku č. 72/2005 Sb., která pojednává o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních a obsahuje pravidla poskytování poradenských služeb. Úkolem pedagogicko-psychologických poraden není jen diagnostikovat nadání u dětí, které jsou do poradny poslány učitelem či rodičem, ale mají za úkol nadané děti aktivně vyhledávat a pomáhat školám i rodičům nadání u dětí včas odhalit a podporovat. Pokud se dítě jeví jako nadané, měl by být jeho talent posouzen odborníkem – psychologem.

Komplexní prvotní diagnostický proces, kterým žák v poradně prochází, je poměrně dlouhá a náročná záležitost, trvá dohromady kolem šesti hodin a bývá obvykle rozdělena do dvou a více návštěv poradenského zařízení. Celá diagnostika je složena ze dvou odborných částí, a to psychologické a speciálně-pedagogické. Nejprve je třeba se zákonným zástupcem nebo dítětem probrat rodinnou a osobní anamnézu zaměřenou zejména na specifika vývoje dítěte, ať už biologického, psychického, tak i sociálního. Poté je psychologem zjišťována celková úroveň intelektových schopností, úroveň kognitivních procesů. Kromě inteligence je během diagnostiky důležité také zjistit úroveň tvořivosti jedince, tedy schopnost hledat nová a neotřelá řešení, vytvářet originální produkty. Diagnostika je doplněna dále o zájmy žáka, výsledky a produkty jeho práce. Po celém diagnostickém procesu pak poradna sepíše zprávu z vyšetření, ve které jsou

popsány zjištěné skutečnosti. Vystaví také podklady pro integraci mimořádně nadaného žáka.

Psycholog, který zjišťuje nadání musí zmapovat celou osobnost dítěte, předpoklady pro studium, manuální zručnost, strukturu zájmů. Výsledek pak ukáže, co ve struktuře nadání dominuje, který druh nadání je více rozvinutý, která oblast je nadprůměrná a doporučí vhodnou formu rozvoje. Výběr talentů není jednorázová akce, existuje několik výběrových stupňů během rozvíjení talentu. Psychický vývoj je celoživotní a dynamický proces. Vzájemně na sebe působí individuální vlohly a sociální prostředí, které určuje formy chování a motivy chování. Speciální péče věnovaná nadaným dětem zvyšuje pravděpodobnost, že náskok, který získaly, se neztratí a bude se dál vyvíjet.

5.4 Organizace zabývající se nadanými dětmi

V této kapitole jsou uvedeny vybrané organizace, které se zabývají nadanými jedinci. V poslední době vzrůstá zájem o tuto problematiku a z toho důvodu vzniká i více organizací.

Mensa ČR je mezinárodní společenskou organizací. Vznikla roku 1946 v anglickém Oxfordu. Mensou ČR byla založena stránka deti.mensa.cz, která zprostředkovává informace o nadaných dětech určená rodičům, učitelům i samotným dětem. Můžeme zde najít odbornou literaturu, knihy, zajímavé hry, různé projekty a vzdělávací akce. Dětská Mensa je určená dětem od 5 do 14let. Proto, aby se dítě stalo členem musí absolvovat vstupní test s výsledkem $IQ > 130$. Podporuje nadání u dítěte, rozvíjí ho a je zprostředkovatelem volno časových aktivit. Mensa také zřizuje kluby nadaných dětí, které poskytují nadstandartní rozvoj, odborné aktivity atd. (Mensa ČR, 2018).

ECHA (European Council for High Ability, its study and development – Evropská rada pro vysoké schopnosti, jejich výzkum a rozvoj). Mezinárodní společnost ECHA organizuje množství aktivit, které mohou pomoci pedagogům i rodičům nadaných dětí.

Společnost pro talent a nadání (STaN) byla založena jako pobočka mezinárodní společnosti ECHA a pomáhá především učitelům a psychologům, jež se setkávají s případy, se kterými si neví rady. Tato společnost pravidelně organizuje setkání rodičů, pod názvem Klub rodičů nadaných dětí. Také pořádá odborné semináře pro pedagogy.

Národní institut dětí a mládeže Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Jedná se o odborné zařízení Ministerstva školství zabývající se problematikou zájmového vzdělávání. NIDM zajišťuje soutěže pro žáky základních škol a studenty škol středních. Tato organizace nabízí služby především pracovníkům středisek volného času, klubům a družinám ve školských zařízeních, neziskovým organizacím a krajským úřadům.

Centrum nadání je organizace založená pedagogy, psychology a odbornými pracovníky v roce 2005. Tato organizace slouží ke školení pedagogů, doporučuje žáky na vhodné školy, pomáhá při vytváření ŠVP, pořádá odpolední kluby pro děti, různá soustředění, exkurze a výlety. Centrum nadání nabízí možnost diagnosticko – poradenských služeb, rozdělených dle věku dítěte, již od 2,5 let dítěte (Centrum nadání, 2018).

Centrum rozvoje nadaných dětí. Katedra psychologie Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně a její výzkumní pracovníci se zabývají touto problematikou, protože chtějí zlepšit péči o mimořádně nadané žáky. Studenti i pracovníci publikují odborné práce nebo pořádají konference, kde se zabývají konkrétními problémy nadaných dětí. Také na sociálních sítích se lidé mohou zapojit do diskuzí této problematiky a sledovat internetový časopis Svět nadání, na kterém se ve spolupráci s Národním institutem pro další vzdělávání toto sdružení podílí (Nadané děti, 2018).

Kluby rodičů nadaných dětí při mateřských a základních školách. Tyto kluby vznikají při některých mateřských a základních školách. Jejich úkolem je např. informovat rodiče o právních normách, jak nejlépe a nejefektivněji vzdělávat jejich nadané dítě apod.

Talnet je vzdělávací projekt určený pro nadanou a zvědavou mládež, která se zajímá o vědy přírodní a technické. Jejími členy jsou děti od 13 do 19 let. Cílem projektu Talnet je identifikace nadaných dětí a rozšíření vzdělávání v přírodních a technických vědách.

Praktická část

6 Charakteristika a metodologie výzkumu

Praktická část volně navazuje na teoretickou část bakalářské práce. Výzkum bakalářské práce byl realizován pomocí kvalitativní metodologie. Jak uvádí Maňák a kol. (2005, s. 55) je kvalitativní výzkum souborem různých přístupů ke zkoumání pedagogických jevů, kdy do popředí nevstupuje kvantifikace empirických dat, ale jejich podrobná kvalitativní analýza.

Hendl (2005, s. 52) definuje jako přednosti tohoto typu výzkumu získávání podrobného popisu a vhledu při zkoumání jedince, skupiny či určité události a fenoménu, zkoumání fenoménu v přirozeném prostředí, studium procesů, navrhování teorií, reakce na místní situace a podmínky, hledání lokálních souvislostí aj.

Praktická část bakalářské práce je zpracována formou kazuistických studií dětí, které již byly diagnostikovány jako nadaní jedinci. Snahou bylo potvrdit na konkrétních příkladech závěry teoretické části a ověřit výsledky četných studií uvedených v odborné literatuře, týkajících se kognitivních, vývojových, osobnostních a sociálních charakteristik nadaných. Cílem je nalézt odpovědi na výzkumné otázky, týkajících se společných charakteristik nadaných jedinců, jejich interpersonálních vztahů a zájmů.

6.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Hlavním cílem praktické části je získané poznatky z teoretické části využít ke zpracování případových studií (kazuistik) vybraných nadaných dětí.

Praktická část práce se bude věnovat popisu vývoje vybraných nadaných dětí, včetně jejich předškolního a školního věku, a dále také faktorů, které mohou mít významný vliv na jejich vývoj. V jednotlivých kazuistikách je výzkum zaměřen na jejich rodinné zázemí, průběh školní docházky, jejich vztahy mezi spolužáky a vrstevníky, zda mají nějaké kamarády nebo naopak s ostatními dětmi spíše nevycházejí a často se s nimi dostávají do konfliktu.

Výzkumná práce se prostřednictvím kazuistik snaží poukázat na některé charakteristické rysy a společné znaky nadaných dětí, zaměřuje se také na spolupráci rodiny a jejich postoj k výchově a rozvoji nadání.

V souladu s výzkumným cílem práce byly dále stanoveny následující výzkumné otázky (VO):

VO 1: Zda mají vybrané nadané děti nějaké společné znaky a případně jaké?

VO 2: Kdy a proč rodiče diagnostikovali své dítě jako nadané?

VO 3: Jaké postoje rodiče zastávají k výchově a jak se podílejí na rozvoji nadaných dětí?

VO 4: Jaké vztahy mají nadané děti se svými vrstevníky?

VO 5: Promítají se výjimečné intelektové schopnosti do zájmů nadaných?

6.2 Metodologie výzkumu

Jako metodu výzkumu jsem zvolila kvalitativní přístup. Vzhledem k výzkumnému cíli bakalářské práce spatřuji kvalitativní přístup vhodnější z důvodu menšího odstupu výzkumníka od respondentů a přístupnějšího získání intimních informací. *„Kvalitativní přístup je proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založených na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a prezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu”* (Švaříček a Šedřová, 2007, s. 17).

Jako výzkumné metody, které mi poslouží k získání potřebných údajů a k dosažení vytýčených cílů jsem zvolila metodu kazuistiky a dále pozorování a rozhovor.

Kazuistika neboli případová studie je výzkumem jednoho případu, respektive objektu výzkumného zájmu. Jedná se o metodu hojně využívanou v medicínských oborech. Taktéž se využívá v ekonomii a managementu. Je možné se s ní ovšem setkat i v sociologii, psychologii či pedagogice, kde patří mezi nejvíce využívanou kvalitativní metodu.

Kazuistika se dle Maňáka a kol. (2005, s. 51) chápe buď jako popis jednotlivých případů, ale může se také týkat jedince i skupiny lidí či instituce. V rámci kazuistiky jsem použila data a informace, jež mi byly poskytnuty se souhlasem rodičů. Jedná se o velmi osobní a citlivé informace.

Jako další metodu jsem zvolila **rozhovor**. Rozhovor neboli interview je technika terénního sběru dat, při kterém se prostřednictvím cíleného kladení otázek respondentovi získávají potřebné informace v rozhovoru vedeném tváří v tvář. Rozhovor byl směřován na vybrané nadané děti, jejich rodiče a učitele.

Hendl (2005, s. 166) považuje rozhovor za metodu, která vyžaduje patřičnou citlivost, koncentraci, interpersonální porozumění a také disciplínu. Na samém počátku je třeba pečlivě rozvážit obsah otázek, jejich formu i pořadí, rovněž je třeba zvážit délku rozhovoru.

Další metodou je metoda **pozorování**, která patří spolu s rozhovorem mezi nejstarší metody získávání vědeckých poznatků. Pozorování je dle Maňáka a kol. (2005, s. 73) metoda, která je založena na sledování jevů, mluvíme zejména o sledování chování osob, činnosti jedinců, o prostředí, ve kterém se odehrávají činnosti jedinců, o průběhu děje aj. Předmětem daného pozorování mohou být jiné osoby, jevy, ale i předměty, se kterými tyto osoby pracují.

6.3 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor jsem volila z okruhu nadaných dětí, z nichž některé navštěvují první stupeň běžné ZŠ a vzdělávají se podle IVP a některé navštěvují speciální třídu pro nadané děti.

Respondenty pro tento výzkum byli dva chlapci a čtyři dívky ve věku 7 až 10 let. Jednalo se o děti velmi nadané s hodnotou IQ vyšší než 130. Kazuistiky byly zpracovány na základě poskytnutých informací od rodičů, pedagoga i samotných dětí.

Vzhledem k tomu, že respondenty jsou žáci prvního stupně ZŠ, jedná se o děti mladšího školního věku a považuji za důležité stručně přiblížit charakteristiku mladšího školního věku.

Počátek je většinou definován nástupem dítěte na základní školu, což odpovídá věku šesti až sedmi let a končí jedenácti až dvanácti lety věku dítěte, kdy dítě končí první stupeň základní školy nebo také prvními známkami dospívání.

6.3.1 Vývoj dítěte mladšího školního věku

Vývoj dítěte mladšího školního věku je poměrně dynamický, a to jak na mentální, fyzické i emocionální úrovni.

Tělesný vývoj dětí mladšího školního věku je typický rovnoměrným růstem výšky a hmotnosti. Po nástupu do školy je růst těla ještě zrychlený a zpomalí se okolo osmého věku dítěte. Jejich postava povyroste asi tak o 2-3 cm za rok. Dívky jsou přibližně o centimetr vyšší a o půl kilogramu těžší než chlapci. Dětem začínají vypadávat první mléčné zuby a začíná jim růst druhý chrup, a přitom se mění i tvar spodní části obličeje a rty. Obličej se postupně přibližuje dospělejší podobě. Mozek se stále vyvíjí, ale po čase se jeho růst výrazně zpomalí. Ve věku deseti let dítěte je téměř plně vyvinut. Během celého období dochází ke zlepšení hrubé a jemné motoriky, pohyby jsou rychlejší a lépe koordinované. V tomto období je vhodné začít sportovat, jelikož dítěti se zvyšuje všeobecná aktivita, a to i v pohybu.

Emoční vývoj-na začátku období není dítě ještě dostatečně vyzrálé a neustále se vyvíjí. Děti se chovají impulzivně, velmi rychle se u nich střídají pocity smutku a radosti a rovněž je u nich patrná nízká míra sebekritičnosti. Postupem s přibývajícím věkem se vyvíjí citové procesy a stavy, stabilita i dlouhodobost. Po celé období dětství v oblasti prožívání spíše převládá dobrá nálada, sebedůvěra a pocit síly (Čačka, 2000, s. 133).

Kognitivní vývoj-největší význam zde má rozvoj pozornosti. Děti si osvojují psaní, čtení a počítání a v neposlední řadě si začínají vytvářet vztahy. Intenzivně se rozvíjí paměť. Pozornost bývá ze začátku tohoto období slabá, krátkodobá a pasivně bezděčná. Dítě nedokáže odolávat rušivým vlivům, o čemž vypovídá také fakt, že děti ve věku šesti až sedmi let udrží soustředěnost pouze 10-12 minut. V devíti letech asi 15-20 minut, a v deseti až dvanácti letech asi 20-30 minut. Intenzita a stabilita pozornosti je závislá i na jiných faktorech, např. motivaci a pestrosti hodiny (Čačka, 2000, s. 111). S přibývajícím

věkem ale schopnost delší a hlubší koncentrace a soustředění se na vícero podmětů narůstá a bezděčnou pozornost postupně střídá pozornost záměrná. V neposlední řadě v tomto období dochází s ohledem na myšlení také k rozvoji řeči, dochází k rozšiřování slovní zásoby a díky čtení se zlepšuje i schopnost artikulace.

Sociální vývoj-s nástupem do školy pokračuje proces socializace. Dítě je začleňováno do kolektivu a přizpůsobuje se jeho pravidlům a zákonitostem. Vágnerová (2005, s.236-237) uvádí, že nástup do školy je pro dítě důležitou životní událostí z hlediska socializace, tedy vstupu do společnosti. Dítě získává novou roli a stává se školákem a potřeba kontaktu a přijetí vrstevníky je dokonce jednou z nejvýznamnějších potřeb dětí mladšího školního věku. Vrstevníci se stávají jedním z klíčových socializačních činitelů. Sociální chování dítěte se postupně mění, částečně se oslabuje vazba na rodinu a vytváří se vazba na učitele a mezi spolužáky. Mění se i charakter sociálního chování, neboť v předškolním věku byla motivem kontaktu hra, v mladším školním věku se již jako motiv objevuje například soutěžení a sociální soužití. V tomto období dochází k rozvoji poznávacích procesů a názorného myšlení. Život dítěte je rozdělen mezi školní práci a hru. Pro celkový rozvoj dítěte je důležitý dobrý prospěch ve škole a postavení ve skupině. V tomto období postupně dítě mění postoj k autoritám, které v začátku období respektuje, je závislé na tom, co mu autorita sdělí, posléze získává kritičtější náhled (Čačka, 2000, s. 133-135).

7 Kazuistické studie

Praktická část bakalářské práce obsahuje kazuistiky šesti vybraných nadaných dětí mladšího školního věku, které byly diagnostikovány v pedagogicko-psychologické poradně jako mimořádně nadané, respektive dosáhly v testu rozumových schopností $IQ > 130$. Za účelem zachování anonymity jsou jména dětí a některé další osobní údaje v kazuistikách změněny.

Kazuistika č.1 –Tadeáš

Rodinná anamnéza:

Tadeášovi je sedm let a chodí do druhé třídy základní školy. Bydlí se svými rodiči v rodinném domě na okraji Olomouce. Tadeáš je jedináček. Matka má středoškolské vzdělání a pracuje jako administrativní pracovnice ve veřejné správě. Otec má vysokoškolské vzdělání a pracuje jako IT specialista v Brně. Domů dojíždí pouze na víkendy. Vztahy v rodině jsou velmi dobré, na výchově se podílejí oba rodiče, i když s matkou tráví chlapec více času než s otcem. Chlapec je tak více fixovaný na matku. Domácí atmosféra je velice příjemná a rodinná.

Tadeáš nemá problémy s učením. Domácí úkoly dělá s maminkou nebo s prarodiči, se kterými má velmi blízký vztah. Mezi Tadeášovy koníčky patří historie, četba, biologie, hry na počítači a také deskové hry. Nemá vůbec rád žádné pohybové aktivity, přestože ho rodiče ke sportu od dětství vedou. Rodiče se mu snaží věnovat veškerý svůj volný čas. Společně jezdí na výlety, převážně na výstavy, také na hrady a zámky. Ve volném čase chlapec pravidelně navštěvuje Klub deskových her. Tadeáš má široké spektrum zájmů.

Osobní anamnéza:

Tadeáš se rodičům narodil jako plánované dítě. Matka v průběhu těhotenství neměla žádné zdravotní problémy. Porod však proběhl s menšími komplikacemi, byl předčasný a Tadeáš měl nadvakrát omotanou pupeční šňůru kolem krku. Chlapec měl po narození novorozeneckou žloutenku, jinak jeho poporodní adaptace probíhala v pořádku.

Matka Tadeáše kojila 4 měsíce, poté přešla na umělou výživu. V dětství prodělal běžné dětské nemoci. Nebyl nikdy hospitalizován v nemocnici. Již v průběhu vývoje dítěte se však objevily zvláštnosti. Tadeáš byl velmi neklidné a plačtivé dítě, vyžadující neustálou pozornost. Také jako dítě nelezl po čtyřech, tuhle fázi vývoje úplně přeskočil a stavěl se rovnou na nohy. Již v jedenácti měsících začal sám chodit. Asi v roce a půl už nepotřeboval plenky a začal chodit na nočník. Velmi brzy začal i mluvit, rád si prohlížel knihy a o vše se zajímal. Kolem druhého roku života už povídal ve větách.

Školní anamnéza:

Tadeáš nastoupil do mateřské školy ve 3 letech. V mateřské škole si rychle zvykl. Oblíbil si paní učitelku. S ostatními dětmi si příliš nehrál. Většinu času si hrál sám. Vzal si hračku a vykládal si různé příběhy. Měl bohatou slovní zásobu a velkou fantazii. Již během mateřské školy na žádost rodičů podstoupil vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně, kde mu byl, kromě vysokého IQ, diagnostikován i Aspergerův syndrom a ADHD. Na základě závěrů z PPP byl pro Tadeáše vypracován Individuální vzdělávací plán a chlapec byl zařazen do speciálního programu pro nadané. Škola ho baví, je velice dobrý v přírodních vědách. Zajímá ho biologie, ale rovněž historie. Patří mezi žáky s dobrým prospěchem. Na vysvědčení měl pouze jednu dvojku. A to z matematiky. S učením nemá žádné problémy, látku nepotřeboval nikdy ani opakovat, má schopnost si slyšené informace vybavit i s podrobnými detaily.

Hůře se mu ale navazují mezilidské vztahy. Spolužáci ho respektují, přesto ve třídě nemá příliš kamarádů. Ve škole se snaží se svými spolužáky komunikovat, nicméně je znát, že si se svými vrstevníky příliš nerozumí. Bývá velice upřímný, někdy až netaktní. Je velmi kritický nejen k sobě, ale i k druhým lidem. Lépe se mu komunikuje s dospělými lidmi.

Pozorování:

Tadeáš je milý chlapec, na první pohled se straní cizích lidí a osmělí se až po delší době. Je zvyklý lidem vykat. Je velice opatrný a nějakou dobu trvá, než si na nového člověka zvykne. V komunikaci často užívá odborné výrazy a slovní spojení. Tadeáš je zvědavé dítě, učitelku i rodiče zahrnuje neustále novými dotazy. Rád si povídá o všem, co souvisí s historií a zná nazpaměť snad všechny hrady a zámky v ČR. Většinu měl možnost se svými rodiči již osobně navštívit.

Shrnutí:

Tadeáš nemá rád velké kolektivy dětí a volný čas tráví raději sám nebo ve své rodině, na kterou je poměrně fixovaný. Zajímají ho knížky a encyklopedie. S hračkami si moc nehraje, spíše upřednostňuje různé návštěvy muzeí, památek, výstav apod.

Má jen jednoho kamaráda, o dva roky staršího chlapce ze sousedství, se kterým tráví svůj volný čas a baví se s ním. Jinak vyhledává komunikaci spíše s dospělými lidmi. Velmi špatně snáší neúspěch. Rozčiluje se a hlasitě nadává. Tadeáš v těchto případech bývá až agresivní. Pravidelně dochází s matkou k psychologovi a společně se snaží tuhle situaci řešit.

Kazuistika č. 2 – Laura

Rodinná anamnéza:

Laura má 8 let a v současné době je žákyní čtvrté třídy. Laura je jedináček a bydlí spolu se svými rodiči v rodinném domě na vesnici asi 12 km od Olomouce. Matka má vysokoškolské vzdělání a pracuje jako učitelka na základní škole v Prostějově. Její otec má středoškolské vzdělání a pracuje na živnostenském úřadě v Olomouci. Rodiče se dítěti plně věnují a podporují její nadání. Z diagnostiky nadání své dcery jsou nadšeni. Matka má také vyšší IQ a široký okruh zájmů a snaží se své dceři již od dětství neustále předkládat nové podněty, zájmy a aktivity, jež by mohly její nadání více rozvinout. Matka s dcerou pravidelně chodila již od batolecího věku do kurzů pro matky s dětmi, kde probíhaly různé zábavné programy a hry. Laura také navštěvuje od čtyř let hodiny baletu a chodí v rámci ZŠ na výtvarný kroužek. Velmi ráda také zpívá a má hudební sluch, takže rodiče uvažují, že by se dcera mohla učit i hře na nějaký hudební nástroj. Ve volném čase se věnuje tanci, ráda kreslí, zpívá a plave, jezdí na kole i koloběžce.

Osobní anamnéza:

Laura se narodila v termínu, vážila 3,200 a měřila 50 cm. Těhotenství matky, následný porod i poporodní adaptace probíhala v pořádku. Dívka prodělala běžné dětské nemoci. Matka nepozorovala v rozvoji dítěte žádné zvláštnosti. Dívka začala chodit ve 13. měsících, první slovo řekla v 8. měsících a bylo to slovo „mama“. Dobře si pamatovala básničky a písničky, paměť byla na velmi dobré úrovni a čím víc slůvek uměla říct, tím víc se zajímala o věci kolem sebe. Jako dítě si ráda prohlížela knížky a leporela, tančila a broukala si písničky. Čtení si osvojila již před nástupem do školy a naučila se i psát tiskacím písmem.

Školní anamnéza:

Od dvou let navštěvovala speciální mateřskou školu, kde ale měla velké problémy s adaptací, neustále plakala a hledala maminku. S dalšími dětmi si nehrála a nechtěla do školky chodit. Od tří let potom nastoupila na běžnou MŠ v místě bydliště, ale ani tady nebyla zpočátku spokojená a měla problémy se začleněním do kolektivu. Ostatních dětí se stranila a nevyhledávala s nimi kontakt. Ke své činnosti nikoho nepotřebovala a většinu času si hrála sama nebo si povídala s učitelkami.

Po nástupu na ZŠ s ní nebyly žádné problémy, učivo dobře zvládala, ale po čase se začala ve škole nudit a nechtěla tam chodit. Na žádost matky podstoupila vyšetření v PPP, protože ji znepokojil postoj dcery ke škole. Dívka se ve vyučování nudila. Maminka se tak zajímala o možnost přestupu a vzdělávání ve vyšším ročníku ZŠ nebo ve speciální třídě pro nadané, kde by měla dívka optimálnější podmínky k rozvoji. Na základě vyšetření z PPP matka projevila zájem o zařazení dívky do druhého ročníku. Proběhlo komisionální přezkoušení. Po zvážení všech pozitiv i negativ ve spolupráci školy s rodiči, byla dívka přeřazena v průběhu prvního ročníku do druhého ročníku. Od té doby je dívka spokojená, do školy již chodí ráda. Se spolužáky si rozumí. U většiny činností je nadšená, avšak zvýšeně sebekritická a málo kdy spokojená s výsledkem své práce. Projevuje perfekcionistické sklony. Zadané úkoly plní svědomitě a zodpovědně, ale pouze pokud ji zaujmou. Dívka má velmi dobré vyjadřovací schopnosti a široký aktivní slovník. Při řešení úkolu se s řešením neukvapuje, pečlivě se rozmýšlí. Nerada ovšem spolupracuje s ostatními dětmi, jelikož jí nevyhovuje pomalejší tempo vrstevníků. Dívka má široký informační přehled. Je zřejmé, že vyžaduje vyšší míru vzdělávacích podnětů. Laura vykazuje i velkou míru kreativity v kresebné projevu. Na otázku, čím by chtěla být odpověděla, že tanečnicí či baletkou. Má dvě dobré kamarádky, o dva a tři roky starší dívky, se kterými chodí do baletu a se kterými se stýká i ve volném čase. Zajímá se také o knížky a má ráda zvířata. Doma má psa a zakrslého králíčka, kterým se ráda věnuje.

Pozorování:

Dívka je velmi milá a sympatická. Na první pohled je zřejmé, že tanec patří k jejím oblíbeným činnostem. Na jakoukoliv hudbu se hned začne „vlnit“. Působí spokojeně a vyrovnaně. Doma má velkou knihovnu, která ukrývá spoustu již přečtených knih, o kterých ráda vypráví a diskutuje. Nesnáší nudu, nevydrží sedět v klidu a nic nedělat. Neustále se něčemu věnuje.

Shrnutí:

Dívka ráda kreslí a maluje, zajímá se i o zpěv a tanec. Školu navštěvuje ráda, s vrstevníky vychází, nemá s nimi žádné konflikty, přesto pracuje raději sama. Volný čas tráví aktivně, chodí do různých kroužků, věnuje se domácím zvířatům, má velmi mnoho zájmů. Ráda tráví čas s rodinou nebo s kamarádkami. Co se týká postojů rodičů vůči nadání dcery, tak vše přijali s nadšením, oba s dívkou pracují a věnují se jí i v rámci jejich

časových možností. Laura navštěvuje i různé mimoškolní aktivity, kde si své zájmy rozvíjí.

Kazuistika č. 3 – Eva

Rodinná anamnéza:

Evě je 10 let a navštěvuje pátou třídu ZŠ. Její rodiče jsou středoškolsky vzdělaní, oba jsou státní zaměstnanci. Eva má ještě mladší sestru Elišku, která chodí do první třídy. Rodina žije ve městě v panelovém domě, kde společně tráví nejvíce času. Matka uvádí, že u Eviny mladší sestry takto vysoké nadání nepozorovala a nepozoruje. Co se týká volného času, hrála a hraje si Eva spíše sama ve svém vymyšleném světě, kde vydrží poměrně dlouho, hodně maluje, zpívá a má velmi kladný vztah k hudbě. Je spíše introvert, volný čas tráví nejraději sama, kdy si někam zaleze a tam studuje, co ji zajímá. V současné době je její největší zálibou internet, což je pochopitelné z hlediska touhy po vědění. Kromě toho čte různé encyklopedie, ale i knížky pro dívky jejího věku. V rámci rodiny nejsou žádné výchovné problémy. Matka uvádí, že dívka má svůj názor, dokáže se dohadovat, ale lze s ní dobře vyjít za každé situace. Je i celkem samostatná, zvládne napsat úkol se svou mladší sestrou, sama se ráno vypravit z domu do školy a dojet i na kroužek do hudební školy. Na druhé straně je prý velmi nepořádná, všude má na stole různé papíry, knížky, ale na pobídku, aby si to uklidila, vždy reaguje a uklidí. Pomáhá i s domácími pracemi, například umyje nádobí, jde s odpadky, vyvenčí psa. Matka dále uvádí, že od dětství trápí Evu špatné spaní a zlé sny. Dívka špatně usíná a spí velmi málo. Jinak se o žádných jiných problémech nezmiňuje.

Osobní anamnéza:

Eva se narodila jako plánované a chtěné dítě. Porod proběhl přirozenou cestou pár dní po termínu. Eva vážila 2 950 g a 51 cm. Byla velmi klidné a hodné dítě, matka dokonce uvedla, že plakala především, když měla hlad, jinak o ní téměř nevěděla. Ráda si prohlížela lepoprela, knížky a dětské encyklopedie. S hračkami si téměř nehrála, dávala přednost skládačkám, kostkám a stavebnicím. Od malička u ní rodiče pozorovali nápadné projevy jejího chování ve smyslu zájmu o vše kolem ní. Velmi brzy začala mluvit, a dokonce v roce a půl znala všechna písmena. Asi od čtyř let četla a počítala. Na druhé straně až v osmi měsících seděla, začala lézt až v roce a sama chodila až v 17 měsících. Rodiče u ní zpozorovali fotografickou paměť. Dívka si pamatuje vše, co kdy viděla a slyšela. Pokud ji něco zaujme, tak vždy chce předmět svého zájmu prozkoumat do hloubky, aby věděla vše, co je možné. Eva vyniká v logickém myšlení a v matematice.

Eva je hodně cílevědomá, a proto je i značně sebekritická. Pokud se jí nedaří čehokoliv dosáhnout, tak je smutná a nešťastná. Na co je opravdu citlivá je souzení a kritika od ostatních lidí.

Školní anamnéza:

Do mateřské školy nastoupila až v pěti letech. Do té doby byla doma s maminkou, která byla na rodičovské dovolené s mladší sestrou. Eva měla zpočátku potíže s adaptací na režim ve školce a také na spolupráci s dalšími dětmi. Byla samotářská a nekomunikativní. Dívka zpočátku nevykazovala známky, že by se mohlo jednat o nadané dítě. Podle slov matky považovali oba rodiče dceru za chytrou a šikovnou, ale že by mohla mít nadání netušili. Zatím nikdo v rodině diagnostikován jako nadaný nebyl a ani o této možnosti identifikace nevěděli. První znaky, že dívka vykazuje rysy nadání, zpozorovala její třídní učitelka ve 2.třídě při projektovém dni, do kterého se Eva naplno zapojovala. Její výkony, ve srovnání se spolužáky, byly nadprůměrné. Učitelka začala dívku pozorovat intenzivněji i v jiných hodinách, a navrhla rodičům zvážení poslat dceru do pedagogicko-psychologické poradny. Výsledky z PPP se ztotožňovaly s názorem třídní učitelky. Evě bylo diagnostikováno nadání v oblasti matematiky. Eva je integrována do běžné třídy ZŠ a je jí vypracován Individuální vzdělávací plán na předmět matematika. Rodiče jsou z výsledků vyšetření překvapeni, nicméně se snaží dceři tvořit vhodné podmínky pro rozvinutí talentu. Se školou aktivně spolupracují a zajímají se o možnosti dalšího vzdělávání své dcery.

Ve volném čase dívka navštěvuje ZUŠ, kde hraje již čtvrtým rokem na flétnu a nyní se učí prvním rokem na kytaru. Navštěvuje také výtvarný kroužek v rámci družiny. Po základní škole by chtěla jít na gymnázium. Ve škole jsou její oblíbené předměty všechny kromě tělesné výchovy. Dívka nemá vůbec vztah ke sportu. Celkově je Eva spíše klidná a uzavřená, ve škole kamarádí se dvěma spolužačkami, ale mimo školu tráví čas nejraději s rodinou. S ostatními dětmi mluví obvyklým způsobem, ale jejich společnost sama nevyhledává.

Pozorování:

Eva je milá a klidná dívka. Spíše introvert. Má hezký vztah k mladší sestře. S vrstevníky si rozumí, přesto dává ve škole přednost samostatné práci a volný čas tráví

převážně s rodinou nebo hraním na hudební nástroje. Často během dne utíká do světa snění a fantazie.

Shrnutí:

Od dětství dávala přednost knihám před hračkami. Již před vstupem do ZŠ se sama naučila číst. Má malou potřebu spánku a velkou touhu po informacích. S vrstevníky si rozumí, přesto dává přednost komunikaci s dospělými. Rodiče dceru v rozvíjení nadání podporují. Dívka je velmi cílevědomá a chce dosahovat co nejlepších výsledků. Pokud se jí nepovede dosáhnout vytyčeného bodu, tak je na sebe velmi přísná a sebekritická.

Kazuistika č.4 – Sofie

Rodinná anamnéza:

Sofie je žákyní třetí třídy. Má 8 let a je jedináček, což se ale brzy změní, protože je její matka těhotná a brzy se dívce narodí malý bratříček. Matka má vysokoškolské vzdělání a pracuje na Magistrátu města Olomouce a otec má vyšší odborné vzdělání a pracuje jako bankovní poradce. Žijí v panelovém domě v centru Olomouce. Rodina jezdí na výlety, zájezdy a dovolené. Společně tráví veškerý volný čas převážně aktivně, věnují se sportu. Jezdí na kole, chodí na túry po horách a do přírody, v zimě jezdí na hory lyžovat. Dceru vedou od dětství k aktivnímu a zdravému životu. Z diagnostiky mimořádného nadání u své dcery jsou rodiče nadšeni a dceru podporují, jak mohou. Zajímají se o možnosti školního i mimoškolního rozvoje jejího nadání. Podle slov matky chce být dívka spisovatelkou nebo učitelkou. Mezi její koníčky, kterým se dívka ve volném čase věnuje, patří plavání, lyžování, turistika, ráda jezdí i na kolečkových bruslích a s rodiči hraje rekreačně tenis.

Osobní anamnéza:

Dívka se narodila plánovaným císařským řezem a po narození vážila 3,950 a měřila 53 cm. Ve fyzickém vývoji žádné zvláštnosti rodiče nezaregistrovali. Chodit začala poměrně brzy, už v devíti měsících obcházela nábytek a o měsíc později už chodila úplně sama. Sofie byla velmi bázlivé dítě, dlouhou dobu byla závislá jen na matce a na její nepřítomnost reagovala křikem. Rodiče se dceři věnovali, předčítali jí pohádky a hráli si s ní. Knížkám dívka dávala přednost před hračkami. V dětství si ráda hrála s Legem, skládala puzzle a zajímali ji edukační hračky. Již od kojeneckého věku měla menší potřebu spánku. Po obědě nechodila spát již od svého roku a půl. Večer usínala až kolem desáté hodiny, přičemž se několikrát za noc vzbudila a volala maminku. Byla extrémně zvědavá, když se pro něco nadchla, tak se tomu naplno věnovala. Již v dětství měla poměrně širokou slovní zásobu a velmi dobrou paměť. Rodiče ji podporovali ve výuce anglického jazyka, kterému se dívka věnuje od tří let a v současné době dívka jazyk zvládá mnohem lépe než její spolužáci. Kromě anglického jazyka se ve škole učí i ruský jazyk.

Školní anamnéza:

Do MŠ nastoupila ve třech letech. S vrstevníky neměla žádné konflikty, se všemi vycházela dobře a našla si zde i jednu kamarádku, se kterou se přátelí dodnes. Ve školce byla velmi šikovná, dokázala se naučit zpaměti říkanky a recitovala básničky na dětských vystoupeních. Mimořádné nadání u ní zpozorovala učitelka v mateřské škole a poslala Sofii na vyšetření do pedagogicko-psychologické poradny, kde jí bylo diagnostikováno mimořádné nadání ve všeobecných znalostech, myšlení a paměti.

Od šesti let navštěvuje základní školu, kde ve vybraných předmětech pracuje podle individuálního vzdělávacího plánu, který jí byl vypracován. Je velmi nadaná na slohová cvičení, ve kterých značně převyšuje své spolužáky. Ve škole přispívá svými úvahami, texty a referáty do Školních novin. Je velice snaživá, ctižádostivá a vždy se snaží zadaný úkol co nejlépe splnit. Mezi její nejoblíbenější předměty patří český jazyk a literatura, anglický a ruský jazyk, dějepis. Učivo zvládá velmi dobře, ale někdy ztrácí motivaci pro úkoly, které jí nebaví. V kolektivu spolužáků je oblíbená a stala se předsedkyní a mluvčí třídy. V domácí přípravě do školy je pečlivá a samostatná. Do budoucna rodiče zvažují dát dceru na víceleté gymnázium.

Pozorování:

Sofie je milá a veselá dívka. Má bohatý aktivní slovník a mimořádné všeobecné kulturní znalosti. Mluví spisovně. Disponuje rozsáhlými encyklopedickými znalostmi. Působí klidně a vyrovnaně. Mezi spolužáky je oblíbená, se všemi vychází velmi dobře.

Shrnutí:

Dívka má diagnostikováno mimořádné nadání v oblasti všeobecných znalostí, myšlení a paměti. Sofie je velmi přátelská, má několik dobrých kamarádek. Mezi její zájmy patří knihy, píše básně a vlastní knížky, spolu s rodiči se věnuje i sportovním aktivitám. Případ Sofie je klasický učebnicový příklad nadaného dítěte, které nemá se svým nadáním problémy, se spolužáky vychází dobře, ve škole nemá žádné potíže, má spoustu zájmů a rodina ji plně podporuje.

Kazuistika č.5 – Jonáš

Rodinná anamnéza:

Jonášovi je osm let a navštěvuje třetí třídu ZŠ. Chlapec vyrůstá v podnětném rodinném prostředí. Jeho matka má vysokoškolské vzdělání a pracuje jako účetní v soukromé firmě a otec má středoškolské vzdělání a pracuje na finančním úřadě. Jonáš má ještě starší sestru, která navštěvuje víceleté gymnázium s výborným prospěchem. Sestra ale na rozdíl od Jonáše diagnostikovaná jako nadané dítě nebyla. Rodina bydlí v rodinném domě na vesnici, kde v sousedství žijí i Jonášovi prarodiče. Celkově se rodina jeví jako plně funkční a orientovaná na společné rodinné zájmy. Rodiče se snaží nadání u svého dítěte rozvíjet a navštěvují společně různé sportovní a kulturní akce. Také navštěvují Klub rodičů nadaných dětí, kde mají možnost vidat se s ostatními rodiči nadaných a sdělit si své zkušenosti, zážitky a případné problémy. Mezi Jonášovi koníčky patří čtení dobrodružné literatury. Zajímají ho také přírodovědné pokusy a vše, co se týká vesmíru. Také hraje na klavír a je i sportovně založený, především se věnuje fotbalu. S otcem, ke kterému má chlapec velmi blízký vztah, hraje rád šachy a různé deskové hry.

Osobní anamnéza:

V průběhu těhotenství maminky nebyla zaznamenána žádná rizika, prenatalní vývojové období probíhalo obvyklým způsobem. Jonáš se narodil jako zdravé dítě s porodní váhou 3700 g a 52 cm. Porod proběhl spontánně týden po termínu porodu. Novorozenecký stav byl bez obtíží a dítě bylo plně kojeno do jednoho roku. Jeho psychomotorický vývoj byl v normě, ale projevovaly se určité zvláštnosti. Jonáš měl problém s přijetím neznámých osob, vyžadoval opakující se rituály v denním režimu, neměl rád například změny v oblečení. Chodit začal již v 10 měsících. V té době se objevila i první slůvka. Jeho řeč byla bohatá i gramaticky správná. Rád si prohlížel knihy a následně o všem diskutoval s nejbližšími. Rodiče se často snažil vhodnými argumenty přesvědčit, aby bylo po jeho. Ve 3 letech znal celou abecedu a některá písmenka uměl i napsat. Má zvýšenou potřebu poznávat nové věci. Rodiče od malička překvapoval neobvyklými dotazy a názory. Zajímal se o to, jak věci fungují. Už jako velmi malé dítě se vydržel koncentrovat na různá vyprávění a předčítání knih. Když mu nebyla poskytnuta okamžitá pozornost, hned začal brečet a vztekat se. V pěti letech se naučil sám číst a s oblibou četl knížky a časopisy.

Školní anamnéza:

Do mateřské školy nastoupil ve třech letech. Adaptace v MŠ probíhala pomaleji, ale zvykl si. Preferoval samostatnou práci, před organizovanými kolektivními aktivitami. Na to, že se může jednat o mimořádně nadaného žáka upozornila rodiče učitelka v MŠ. Chlapec předčil své vrstevníky téměř ve všech ohledech. Již v předškolním věku se naučil číst a psát. Byl velmi zvědavý, učitelku zahrnoval dotazy a neustále chtěl vědět více informací. Měl dobrou paměť a velmi mnoho koníčků a zájmů. Zatímco si ostatní děti jen hrály, Jonáš neustále vyžadoval od učitelky pozornost a nové informace a odpovědi na jeho otázky. Po konzultaci s rodiči byl chlapec vyšetřen v PPP, kde mu bylo diagnostikováno nadání ve všeobecných znalostech. Chlapec nyní navštěvuje speciální třídu pro nadané žáky, kde je mu věnována maximální pozornost a kde může naplno rozvinout své nadání. S ostatními spolužáky si rozumí a nemá s nimi problémy, nicméně je spíše samotářský a do společných aktivit se většinou moc nezapojuje. Je fixovaný na nejbližší rodinu a volný čas tráví nejraději doma. Ve třídě má hodně známých, ale pouze jednoho velmi dobrého kamaráda, a to spolužáka, se kterým sedí v lavici. S ním také tráví nejvíce času i mimo školu.

Pozorování:

Jonáš má příjemné vystupování. Chová se přirozeně, klidně. Vyjadřování je po formální i obsahové stránce vyspělé. Chlapec je hodný, spíše introvertní, velmi citlivý, všechno si bere osobně. Projevují se u něj znaky perfekcionismu a také má sklony k pravidelným rituálům. Je sportovně založený, rád hraje fotbal a zná nazpaměť všechny významné světové fotbalové kluby včetně jejich hráčů. Tvrdí, že se odreaguje při hraní deskových her nebo při hře na klavír.

Shrnutí:

Chlapec disponuje mimořádným kognitivním potenciálem, verbálními schopnostmi, výbornou pamětí a koncentrací pozornosti. Má také rozsáhlý všeobecný přehled. Jeho znalosti mají encyklopedický charakter. Je velmi ctižádostivý a výkonově orientován. Těžce nese neúspěch. V oblasti zájmu dosahuje mimořádných znalostí. Rodiče syna maximálně podporují.

Kazuistika č.6 – Zuzana

Rodinná anamnéza:

Zuzana má sedm let a je žákyní druhé třídy ZŠ. Má starší sestru Elenu, které je dvanáct let. Dívka žije se svými rodiči a starší sestrou v panelákovém domě v Olomouci. Její matka má vyšší odborné vzdělání a pracuje jako zdravotní sestra a otec má vysokoškolské vzdělání a pracuje jako lékař v nemocnici. Oba rodiče jsou velmi pracovně vytíženi a pracují na směny, ale svým dcerám věnují veškerý volný čas. V jejich nepřítomnosti se o dívky stará babička. Rodiče jsou citliví a k dětem mají velice pozitivní vztah. Obě dcery navštěvují různé sportovní a zájmové kroužky. V rodině u nikoho mimořádné nadání objeveno nebylo. Nicméně rodiče jsou z toho, že je jejich mladší dcera diagnostikována jako nadané dítě, velmi potěšeni a snaží se dceři umožnit co nejlepší rozvoj nadání. Ve volném čase navštěvuje Zuzana kurzy keramiky, chodí na plavání a má velmi ráda zvířata. Zajímá se o encyklopedie a knihy o zvířatech. Je schopna si všechny zjištěné informace velmi dobře pamatovat a prezentovat před ostatními.

Osobní anamnéza:

Oba rodiče dítě plánovali a těšili se na dalšího potomka. Během těhotenství se nevyskytla u matky žádná nemoc. Porod proběhl spontánně ve 37. týdnu bez větších komplikací. Porodní hmotnost dítěte byla 2600 g. Poporodní adaptace byla dobrá. Matka dítě kojila asi 10 měsíců. V dětství Zuzana prodělala běžné dětské nemoci, včetně planých neštovic. Psychomotorický vývoj byl v normě, samostatně chodit začala ve 14 měsících. U řečových schopností byla pozorována výrazná akcelerace, kdy v 1,5 roce byla schopna komunikovat v celých větách. Při hraní ráda využívala plastické stavebnice, puzzle, knihy, skládačky. Byla velmi zvědavé dítě. Ráda si hrála a napodobovala starší sestru. Již od kojeneckého věku velmi málo spí a nemá ráda hlasité a výrazné zvuky.

Školní anamnéza:

Ve čtyřech letech nastoupila do běžné mateřské školy, kde ale nastaly velké adaptační problémy. Dívka si velmi špatně zvykala na režim, nevyhovoval ji větší počet dětí ve třídě. Postupem času odmítala mateřskou školu navštěvovat a také značně stoupla i její nemocnost. Raději zůstávala doma s babičkou a hrála si s ní. Ve školce se stranila ostatních dětí a nenašla si tu ani žádnou kamarádku. I když měla zpočátku snahu

s ostatními dětmi si hrát a sama iniciovala průběh her včetně vymýšlení jejich pravidel, ostatní děti tento způsob hraní vždy po chvíli opustili a hráli si raději s oblíbenými hračkami, což Zuzana nedokázala pochopit, protože jí hračky nic neříkají a nezajímají ji. Již v předškolním věku se naučila psát a číst. V porovnání s vrstevníky je patrný její odlišný vývoj v oblasti verbálních schopností, prostorové představivosti, logickém uvažování, bohaté fantazii a kreativním myšlení při hře.

Od šesti let chodila na běžnou základní školu, kde předčila ostatní spolužáky téměř ve všem a kde si její třídní učitelka všimla, že splňuje více znaků charakteristiky nadaného dítěte a po konzultaci s rodiči navrhla vyšetření v PPP, kde bylo dívce její nadání potvrzeno. Od druhé třídy navštěvuje speciální třídu pro nadané, kde je velmi spokojená a škola ji baví. Mezi spolužáky má jen pár kamarádů, se kterými vychází, ostatní děti ji nemají příliš rády. Neustále totiž upozorňuje na chyby a nedostatky ostatních dětí a je vůči nim velmi kritická.

Pozorování:

Zuzana je milá dívka, má štíhlou sportovní postavu a působí starším dojmem. Má ráda starší sestru, se kterou si velmi rozumí. Krásně a ráda čte a vymýšlí a organizuje hry. V budoucnu by se chtěla věnovat péči o zvířata a stát se veterinářkou.

Shrnutí:

Zuzana začala velmi brzy mluvit, zahrnovala rodiče dotazy a chtěla všechno vědět. Místo hraček dávala přednost stavebnicím, knížkám a různým skládačkám. Nadání u ní objevila třídní učitelka během prvních měsíců v ZŠ. Rodiče nadání u své mladší dcery vítají a snaží se dceru motivovat a podporovat. Dívka nejvíce času tráví sama nebo se sestrou či babičkou. Má široký okruh zájmů, do něhož patří mimo jiné kreslení, keramika, zvířata, knížky a plavání.

8 Shrnutí

Hlavním cílem praktické části bakalářské práce bylo využít poznatky, které jsme získali v teoretické části, ke zpracování kazuistik vybraných nadaných dětí. Na základě toho jsme si stanovili další výzkumné otázky. První z nich se zabývá zjištěním, zda mají vybrané nadané děti nějaké společné znaky a pokud ano, tak jaké?

Ve všech uvedených kazuistikách spatřuji určité podobnosti a společné znaky. Všechny děti projevovaly od raného dětství výrazně akcelerované kognitivní funkce. A sice paměť, myšlení a pozornost. Rodiče těchto dětí uvádějí, že si od útlého věku detailně pamatovaly jakékoliv vyprávění a dokázaly si uchovat a následně vybavit mnoho zážitků a informací. Dalším společným znakem dětí v předcházejících kazuistikách byly rané čtenářské dovednosti. Čtyři děti se naučily spontánně číst již před zahájením školní docházky. Všechny děti byly již od útlého věku velmi zvědavé, brzy se naučily mluvit, měly bohatou slovní zásobu. V dětství dávaly přednost knihám, encyklopediím, stavebnicím a skládání puzzle před hračkami. Měly odlišné zájmy než jejich vrstevníci. Polovina dětí měla a má od dětství malou potřebu spánku a potíže s usínáním. Pět dětí z předchozích kazuistik dává přednost samostatné práci před prací ve skupině. U některých dětí se navíc také projevuje denní snění a bohatá fantazie a představitost a v různé míře také znaky perfekcionismu. Nadaní jedinci mají vysoké nároky na sebe sama a mají velké ambice. Zároveň ale mají strach z chyby a neúspěchu a jsou velmi citliví ke kritice.

Další výzkumná otázka směřovala ke zjištění, kdy a z jakého důvodu byly děti z uvedených kazuistik diagnostikovány jako nadané?

Polovina dětí byla poslána do PPP již během docházky do mateřské školy a další dva během prvních měsíců v ZŠ. Pouze Eva byla diagnostikovaná jako nadané dítě až během docházky ve druhé třídě základní školy. Průměrný věk identifikace nadání je kolem pátého roku. Některé děti byly diagnostikovány jako nadané již v předškolním věku. Konkrétně jde o případ Sofie a Jonáše, u nichž projevy nadání zaznamenala učitelka v MŠ a také Tadeáše, kterého na psychologické vyšetření do PPP dovedli rodiče z důvodu posouzení školní zralosti. Další tři děti byly odeslány na psychologické vyšetření až v průběhu první a druhé třídy. V případě Laury šlo o adaptační problémy v první třídě

ZŠ a posouzení možnosti přestupu do vyššího ročníku. U dalších dvou dětí, Evy a Zuzany si možných projevů nadání povšimla třídní učitelka a na základě konzultace s rodiči byly dívky následně vyšetřeny v pedagogicko-psychologické poradně, kde jim bylo mimořádné nadání potvrzeno. V polovině případů byly děti na základě závěrů z PPP doporučeny k integraci v běžné třídě ZŠ na základě IVP. V jednom případě nadaná dívka přestoupila do vyššího ročníku a v dalších dvou případech navštěvují nadané děti speciální třídu pro nadané s rozšířenou výukou některých předmětů.

V pořadí třetí výzkumná otázka ověřovala, jaké postoje zaujímají rodiče k výchově nadaného dítěte a jak se podílejí na rozvoji nadání svého dítěte.

Všechny děti z uvedených kazuistik pocházejí z rodin, kde se cení vzdělání a kde jsou rodiče nebo alespoň jeden z nich vysokoškolsky vzdělaní. Rodiče těchto nadaných dětí zastávají při výchově dětí demokratický styl výchovy s otevřenou a partnerskou komunikací. Rodiče jsou ochotni investovat do vzdělání svých dětí nemalé peníze a snaží se maximálně rozvíjet talent svého dítěte. Spolupracují se školou i PPP, případně jsou členy Klubu pro rodiče nadaných dětí. Vedou aktivní způsob života a své potomky všestranně rozvíjí. Děti navštěvují různé sportovní, umělecké či hudební kroužky. Rodiče se zajímají o potřeby, zájmy i názory svých dětí. Co mě velmi mile překvapilo je fakt, že v dnešní době, kdy je vysoká rozvodovost a mnoho rodin se rozpadá, tak všechny vybrané děti pochází z úplných a harmonických rodin. Všechny uvedené rodiny přistupovaly k rozvoji nadání velmi aktivně.

Další výzkumná otázka se zabývala vztahy vybraných nadaných žáků s vrstevníky.

Čtyři nadané děti ze zkoumaného souboru nemají ve vztahu s vrstevníky žádné problémy. Výjimkou je chlapec z první kazuistiky Tadeáš a dívka z poslední kazuistiky Zuzana. Tadeáš se stejně starými dětmi příliš nevychází. Je vůči nim kritický a netaktní a s dětmi si nerozumí, což je částečně způsobeno i jeho diagnózou-Aspergerovým syndromem. Zuzana si s vrstevníky nemá co říci, poněvadž mají odlišné zájmy i smysl pro humor než ona. Volný čas tráví především s rodinou. Nejvíce si rozumí se starší sestrou anebo s dospělými. Zcela odlišným příkladem je Sofie. Ta je mezi vrstevníky velmi oblíbená, dokonce je mluvčí třídy. Je přátelská a společenská a mezi vrstevníky má

hodně přátel a kamarádek. Další děti, Laura, Eva a Jonáš si se spolužáky rozumí, vychází s nimi dobře bez jakýchkoliv problémů, nicméně jejich společnost samy aktivně nevyhledávají. Mají jednoho až dva velmi dobré kamarády, s nimiž tráví svůj volný čas. Velice nápadné téměř u všech nadaných dětí z předchozích kazuistik je to, že dávají přednost trávení volného času v rodinném kruhu nebo v zájmových kroužcích, kde své nadání a vědomosti dále rozvíjí, před možností trávit čas s vrstevníky.

Poslední otázka zjišťuje, jaké zájmy mají tito nadaní žáci a jestli se do výběru jejich zájmů promítají jejich výjimečné intelektové schopnosti.

Svůj volný čas nadané děti tráví tím, že své zájmy ještě více prohlubují a snaží se o nich zjistit úplně vše dopodrobna. Zajímají se o knihy, encyklopedie, mají široký okruh zájmů. Neumějí se nudit, neustále něco objevují, jsou aktivní. Zatímco se jejich vrstevníci zajímají o hračky, autíčka či panenky, nadaní jedinci svůj zájem upírají k četbě literatury, psaní básní, sběratelství či k prohlubování znalostí o tom, co je zajímavé. Až na Evu a Tadeáše jsou všechny děti také sportovně založené a navštěvují různé sportovní kroužky. Věnují se tanci, baletu, plavou, lyžují, jezdí na kole, koloběžce, hrají fotbal, šachy i různé deskové hry. Další oblastí zájmů u nadaných dětí byla hudba. Nadání pro hudbu se více objevovalo v odpovědích dívek. Uvedené děti rády zpívají a hrají na hudební nástroje, z nichž v největším zastoupení je kytara, flétna a klavír. Děti svůj čas nejraději také tráví kresbou a malováním, skládáním básní či psaním knížek, ale také navštěvují s rodiči muzea, zámky, hrady a výstavy a jezdí na výlety. Všechny nadané děti z uvedených kazuistik se angažují v bohaté mimoškolní činnosti, kde mohou realizovat své mimořádné nadání, aktivitu a zvědavost.

Závěr

Bakalářská práce s názvem „Identifikace a vzdělávání nadaných dětí“ se věnuje specifikům práce s nadanými dětmi. V teoretické části byly objasněny základní pojmy, které se vyskytují v oblasti nadání, dále jsme si přiblížili modely a druhy nadání a také charakteristické projevy nadaných dětí. Seznámili jsme se s možnostmi identifikace těchto dětí a zaměřili jsme se na formy práce s nadanými žáky ve škole, včetně případných problémů, které se mohou při výuce u nadaných jedinců objevit. Poslední kapitola teoretické části se věnovala mimoškolním aktivitám a možnostem rozvíjení nadání a v neposlední řadě důležitosti podporujícího rodinného zázemí. Praktická část je složena z kazuistik šesti nadaných dětí. Cílem bakalářské práce bylo využít dosavadní poznatky o nadaných dětech z teoretické části ke zpracování případových studií vybraných nadaných dětí. Závěry, kterých jsme v praktické části dosáhli nemohou sloužit jako zobecnění platná pro celou populaci nadaných dětí, nicméně analýzou uvedených případových studií bylo možno zjistit některé společné znaky, které se u vybraných nadaných dětí projevují. Práce může být přínosná pro všechny, kteří by se rádi blíže dozvěděli o nadání, a především o nadaných dětech a specifičnosti práce s nimi. Nadané děti totiž vyžadují zcela odlišný přístup a péči, a to nejen ve škole, ale i doma od svých rodičů, kteří při výchově a vzdělávání svých dětí hrají neméně důležitou roli. Bylo by dobré, aby se o nadaných dětech více mluvilo i psalo a hlavně, aby pedagogové věděli, jak s nimi pracovat, protože nevhodná identifikace nadání, neznalost učitelů charakteristických rysů nadaných dětí a nesprávná péče, mohou velmi negativně ovlivnit nadaného v jeho dalším vývoji.

Seznam použitých zkratk

ADHD	Attention Deficit Hyperactivity Disorder-porucha pozornosti
Atd.	a tak dále
Apod.	a podobně
ČR	Česká Republika
ECHA	Evropská rada pro vysoké schopnosti, jejich výzkum a rozvoj
GRS škály	Posuzovací škála pro posouzení nadání žáků ZŠ jejich učiteli
IQ	Intelligenční kvocient
IVP	Individuální výchovně-vzdělávací plán
Kol.	kolektiv
MŠ	Mateřská škola
MŠMT	Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy
NIDM	Národní institut dětí a mládeže
obr.	Obrázek
PPP	Pedagogicko-psychologická poradna
RVP ZP	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
Sb.	sbírka
STaN	Společnost pro talent a nadání
ŠVP	Školní vzdělávací program
Tzv.	tak zvaně
ZŠ	Základní škola
ZUŠ	Základní umělecká škola

Seznam odborných zdrojů

- ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, 2000. 377 s. ISBN 80-7239-060-0.
- DOČKAL, Vladimír. *Zaměřeno na talenty aneb Nadání má každý*. Praha: Lidové noviny, 2005. 248 s. ISBN 80-7106-840-3.
- FOŘTÍK, Václav a Jitka FOŘTÍKOVÁ. *Nadané dítě a rozvoj jeho schopností: pedagogicko-psychologické přístupy, modely, výzkumy a jejich vztah ke školské praxi*. Praha: Portál, 2007. 126 s. ISBN 978-807-3672-973.
- FOŘTÍK, Václav a Jitka FOŘTÍKOVÁ. *Nadané dítě a rozvoj jeho schopností*. 2. vyd. Praha: Portál, 2015. 128 s. ISBN 978-80-262-0969-0.
- FOŘTÍKOVÁ, Jitka. *Talent a nadání: jejich rozvoj ve volném čase*. Praha: NIDM-Národní institut dětí a mládeže MŠMT, 2009. 96 s. ISBN 978-80-86784-75-5.
- HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník: pedagogicko-psychologické přístupy, modely, výzkumy a jejich vztah ke školské praxi*. Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-717-8303-X.
- HAVIGEROVÁ, Jana Marie. *Pět pohledů na nadání: pedagogicko-psychologické přístupy, modely, výzkumy a jejich vztah ke školské praxi*. Praha: Grada, 2011. 144 s. ISBN 978-802-4738-574.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2.
- HŘÍBKOVÁ, Lenka. *Nadání a nadání: pedagogicko-psychologické přístupy, modely, výzkumy a jejich vztah ke školské praxi*. Praha: Grada, 2009. 255 s. ISBN 978-802-4719-986.
- HŘÍBKOVÁ, Lenka. *Nadání a nadání: pedagogicko-psychologické přístupy, modely, výzkumy a jejich vztah ke školské praxi*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2005. 209 s. ISBN 80-7290-213-X.
- JURÁŠKOVÁ, Jana. *Základy pedagogiky nadaných*. Praha: Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, 2006. 132 s. ISBN 80-86856-19-4.
- KOVÁŘOVÁ, Renata. *Edukace nadaných dětí a žáků*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2009. 88 s. ISBN 978-80-7368-430-3.
- LANDAU, Erika. *Odvaha k nadání*. Praha: Akropolis, 2007. 162 s. ISBN 978-80-86903-484.
- LAZNIBATOVÁ, Jolana. *Nadané dieťa – jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie*. Bratislava: IRIS, 2001. 394 s. ISBN 80-89018-53-X.
- LAZNIBATOVÁ, Jolana, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Nadané dieťa: jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie*. 2. vyd. Bratislava: Iris, 2003. 394 s. ISBN 80-89018-53-X.

- LECHTA, Viktor. *Základy inkluzivní pedagogiky: dítě s postižením, narušením a ohrožením ve škole*. Praha: Portál, 2010. 435 s. ISBN 978-80-7367-679-7.
- MACHŮ, Eva. *Rozpoznávání a vzdělávání rozumově nadaných dětí v běžné třídě základní školy*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. 64 s. ISBN 80-210-3979-5.
- MACHŮ, Eva. *Nadaný žák*. Brno: Paido, 2010. 124 s. ISBN 978-80-7315-197-3.
- MACHŮ, Eva a kol. *Identifikace a vzdělávání nadaných a talentovaných dětí – dobrá praxe pro Evropu*. Vsetín: 6D3D, 2016. 71 s. ISBN 978-80-906400-3-0.
- MAŇÁK, Josef a kol. *Slovník pedagogické metodologie*. Brno: Masarykova univerzita: Paido 2005. 134 s. ISBN 80-7315-102-2.
- MÖNKS, Franz J. a Irene H. YPENBURG. *Naše dítě je velmi nadané: rukověť pro rodiče a učitele*. Praha: Grada, 2002. 98 s. ISBN 80-247-0445-5.
- MUSILOVÁ, Marcela. *Případová studie jako součást pedagogické praxe*. 2 vyd. Olomouc: UP Olomouc, 2003. 42 s. ISBN 80-244-0749-3.
- RENZULLI, Joseph S. a Jitka FOŘTÍKOVÁ. *Úspěšná výuka mimořádně nadaných dětí*. Praha: Triton 2008. 168 s. ISBN 978-80-254-3705-6.
- SEJVALOVÁ, Jitka. *Talent a nadání-jejich rozvoj ve volném čase*. Praha: IDM MŠMT, 2004. 60 s. ISBN 80-86784-03-7.
- STEHLÍKOVÁ, Monika. *Život s vysokou inteligencí: průvodce pro nadané dospělé a nadané děti*. Praha: Grada, 2016. 169 s. ISBN 978-80-271-0101-6.
- STEHLÍKOVÁ, Monika. *Nadané dítě: Jak mu pomoci ke štěstí a úspěchu*. Praha: Grada, 2018. 157 s. ISBN 978-80-271-0512-0.
- ŠIMONÍK, Oldřich. *Vzdělávání nadaných žáků*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 207 s. ISBN 978-80-210-5349-6.
- ŠKRABÁNKOVÁ, Jana. *Žijeme s nadáním*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2012. 101 s. ISBN 978-80-7464-137-4.
- ŠTÁVA, Jan. *Příručka pro práci s nadanými žáky*. Ostrava: Vysoká škola báňská – technická univerzita Ostrava, 2012. 71 s. ISBN 978-80-248-2673-8.
- ŠTÁVA, Jan a kol. *Vzdělávání a rozvoj talentované mládeže v JMK*. Brno: Jihomoravské centrum pro mezinárodní mobilitu, z. s. p. o., 2010. 46 s. ISBN 978-80-254-8122-6.
- ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Učební materiály pro kvalitativní výzkum v pedagogice*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. 175 s. ISBN 978-80-210-4359-6.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8.

Internetové zdroje

Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných [on-line]. [cit.2018-05-15]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/file/36859/>>

PORTEŠOVÁ, Šárka. *Multidimenzionální modely talentu a nadání*. In: Modely nadání [online]: Centrum rozvoje nadaných dětí. [Cit.2018-05-21]. Dostupné z: <<http://www.nadanedeti.cz/pro-odborniky-modely-nadani>>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [on-line]. [Cit.2018-05-21]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/14-informace-ke-vzdelavani-nadanych-zaku>>

Ostatní zdroje

Vyhláška č. 27/2016 sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.